Каралган	Килешенгән	Раслыйм
МБ җитәкчесе _______ /Нәҗметдинова Л.Ә./ Беркетмә № 1 «25»август 2014 ел.	«Яңа Мәлкән гомуми төп белем мәктәбе» ГБМУ нең УТЭБДУ _______ /Сәгъдиева Г.Ф./ «25»август 2014 ел.	«Яңа Мәлкән гомуми төп белем мәктәбе» ГБМУ нең директоры _______ / Әхмәтшина Л.М./ Приказ № 94 «27»август 2014 ел.

Уку фәненнән

ЭШ ПРОГРАММАСЫ

Татарстан Республикасы, Минзәлә муниципаль районы

“Яңа Мәлкән ТГБМ” ГББМУ

Әхмәтшина Лариса Михаил кызы, югары категорияле укытучы

татар теле, 8 нче сыйныф

Педагогик совет
утырышында каралган
беркетмә № 1
« 25 »август 2014 ел.

2014 – 2015 нче уку елы

Аңлатма язуы

8 нче сыйныфта татар теленнән эш программасы түбәндәге документларны исәпкә алып төзелә:

1. 2012 нче елның 29 нчы декабреннән гамәлгә кергән“РФ дә Мәгариф турында”273 нче федераль кануны (“Закон об образовании в РФ”)
2. Татарстан Республикасының “Мәгариф турындагы кануны.
3. “Татарстан Республикасы дәүләт телләре һәм Татарстан Республикасында башка телләр турында” Татарстан Республикасы Законы.
4. Татар телендә гомуми төп һәм урта белем бирү мәктәпләре өчен ана теленнән ТР Мәгариф һәм фән министрлыгының 933/14 нче №лы боерыгы белән расланган урнәк программа.
5. Татар телендә гомуми төп һәм урта белем бирү мәктәпләре өчен ана теленнән программа (5-9 нчы сыйныфлар) / Төзүче-авторлар – М.З.Зәкиев, Н.В.Максимов,– Казан, Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министрлыгы, 2013.
6. ТР Мәгариф һәм фән министрлыгының “Федераль дәүләт белем стандартлары нигезендә мәктәпләрдә татар телен һәм әдәбиятын укыту турында”гы 17291/14 №лы хаты (04.09.2014.)
7. ТРның гомумбелем мәктәпләре өчен чыгарылган базис уку-укыту планы (2012 нче ел)
8. “Яңа Мәлкән ГБМУ” ның 2014/15 нче уку елына уку-укыту планнары (25.08.2014 нче ел датасы белән чыгарылган 91 нче № лы боерык);
9. “Яңа Мәлкән ГБМУ” ның уку фәннәреннән эш программасын төзү турындагы локаль акты (Положение о рабочей программе учебного предмета, курса, дисциплины (модуля) МБОУ «Новомелькенская ООШ» Мензелинского муниципального района РТ)

Ана (татар) телен укытуның гомуми белем бирү программасында урыны:

Гомуми төп белем бирү мәктәбендә ана телен өйрәтү телнең төрле катламнарына караган теоретик материалны өйрәтү белән бергә, татар теленең сүзлек байлыгын, мәгънәви һәм кулланылыш үзенчәлекләрен камил куллана белергә, ана теленең сыгылмалылыгын, аралашу процессында ачыла торган нечкәлекләрен, үзенчәлекләрен өйрәтүне дә күздә тота. Татар мәктәбе буларак татар теленнән белем бирүнең нәтиҗәлелеген, сыйфатын арттыру теоретик материалны аңлату барышында, тирән белем бирү белән беррәттән, укучыларда телгә карата кызыксыну уятуны һәм иң мөһиме — аңлап, дөрес итеп сөйләшергә, укырга һәм язарга, логик фикерләргә өйрәтүне, заманча технологияләрне файдаланып, телнең психолингвистик үзенчәлекләренә, мәдәният белән бәйләнешенә игътибар бирүне дә таләп итә. Бүгенге җәмгыятьтә барган үзгәрешләр ана телен укытуга яңа таләпләр куя. Беренче чиратта, ана теле дәресләре тел системасын, аның үзенчәлекләрен күзаллаган, милли үзаңга ия, милли менталитетны һәм психологияне аңлаган, заман таләпләренә җавап бирерлек күпкырлы шәхесләр тәрбияләүгә юнәлгән булырга тиеш. Әлеге таләпләр уку-укыту методикасын яңартуны, белем бирүгә яңача якын килүне, хәзерге җәмгыятьтәге үзгәрешләрнең бала психологиясенә тәэсирен аңлауны һәм шулар нигезендә укыту эчтәлеген яңарту, уку-укытуның яңача алымнарын эзләү бурычын куя. Эш прогаммасында гомуми төп белем бирү эшчәнлегенең формалашуы һәм үсеше программасында каралган төп идеяләр игътибарга алынган, татар мәктәпләренең башлангыч сыйныфларында ана теле укытуның гомуми үрнәк программасының эчтәлегендә каралган материалның дәвамчанлыгы һәм башлангыч белем бирү баскычында формалаша башлаган күнекмәләрнең үсеше каралган. Шулай ук төп белем бирү баскычында үзләштерелергә тиешле материалның эчтәлеге, укучыларның яшь һәм психологик үзенчәлекләре дә исәпкә алынган.

Төп мәктәптә ана теле курсы белем бирү процессының предметара һәм аерым предмет эчендә куелган максатларын тормышка ашыруга йөз тота. Шуны искә алып, программада татар теленә өйрәтү эчтәлеге *компетентлы якын килү принцибына* нигезләнде. Әлеге принцип 8 нче сыйныфта коммуникатив, лингвистик һәм социомәдәни компетенцияләрне формалаштырырга һәм үстерергә ярдәм итә.

Туган телнең граматик төзелешен, аның нечкәлекләрен һәм кулланылыш үзенчәлекләрен аралашу процессында дөрес кулланырга өйрәтү әлеге икенче баскычта, шул исәптән 8 нче сыйныфта да төп максатлардан санала. Татарстан Республикасында татар теленең дәүләт теле булуы, аның татар халкының рухи мирасын буыннан-буынга җиткерү чарасы икәнлеге, кешеләренең үзара аралашуында, шәхеснең формалашуында һәм дөньяны танып белүендә төп чыганак булуын укучыларга җиткерү бурычы да **8 нче сыйныфта** да үтәлә. Бу сыйныфта татар

теленең төп эчтәлеге өйрәнелә, укучыларга татар теле буенча системалы, фәнни яктан ныклы белем бирелә, уку эшчәнлегенең төп төрләре формалаша һәм үстерелә.

Соңгы елларда республикада татар теленең куллану даирәсе киңәйде, иҗтимагый функциясе көчәйде. Милләтара мөнәсәбәтләрне якынлаштыручы, җайга салучы чара буларак та аның мөмкинлекләре үсте. Укучыларда **лингвистик** (тел), **аралашу** (коммуникатив), **этнокультура өлкәсенә караган** (культурологик) **компетенцияләр** булдыру татар мәктәбендә татар теленә өйрәтү алыштыргысыз өлешен тәшкил итә.

Лингвистик компетенция

Тел система һәм иҗтимагый-мәдәни күренеш буларак өйрәнелә. Татар теленең барлык бүлекләре буенча үзләштерергә тиешле түбәндәге төп теоретик мәгълүматлар карала:

1) татар теленең иҗтимагый-мәдәни роле; татар милли әдәби теле һәм аның орфографик һәм орфоэпик нормалары; телнең фонетик системасы һәм аның закончалыклары, комбинатор һәм позицион аваз үзгәрешләре; татар телендә аваз һәм фонема, транскрипция; иҗек, татар теленең иҗек калыплары; басым һәм аның төрләре; интонация һәм аның компонентлары;

2) сүз, аның лексик мәгънәсе; сүзләрнең мәгънә ягыннан төрләре; татар теленең сүзлек составы, аның ачык система тәшкил итүе; сүзләрне килеп чыгышы, кулланылыш даирәсе һәм активлыгы ягыннан төркемләү; фразеологик әйтелмәләр, аларның мәгънә үзенчәлекләре; лексикография;

3) сүзләрнең мәгънәле кисәкләре, аларның төрләре, сүз ясалыш ысуллары;

4) мөстәкыйль сүз төркемнәренең лексик-семантик һәм морфологик-синтаксик үзенчәлекләре, бәйләгеч һәм модаль сүз төркемнәренең грамматик үзенчәлекләре, сөйләмдә кулланылышлары;

5) сүзтезмә һәм җөмлә, сүзләр һәм җөмләләр арасында бәйләнеш төрләре; җөмләнең аерымланган кисәкләре; җөмләләрне төркемләү принциплары; кушма җөмлә һәм аларның мәгънә ягыннан төрләре; туры һәм кыек сөйләм; текст, аның төзелеше; татар телендә тыныш билгеләре;

6) функциональ стильләр, аларның лексик-грамматик үзенчәлекләре.

Лингвистик компетенция (укуыларның ана теленнән мәгълүматлылыгы) фонемалар, морфемалар, сүз ясалышы, сүзтезмәләр, җөмләләр, җөмлә кисәкләре, лексик һәм грамматик берәмлекләр, лингвистик анализ һ.б.ш темаларны түбәндәге темалар үз эченә ала:

Телнең кеше тормышында һәм җәмгыятьтә тоткан урыны.

Татар теле – Татарстан Республикасының дәүләт теле. Татар теле – татар халкының милли теле. Матур әдәбият һәм аның нормалары турында төшенчә.

Татар теленең үсештә булуы. Соңгы елларда татар теле лексикасындагы үзгәрешләр. Тел белеменә караган сүзлекләр һәм алардан файдалану.

Коммуникатив компетенция

Сөйләм эшчәнлегенең төрләре (тыңлап аңлау, сөйләү, уку, язу һәм язма сөйләм) үзләштерелә. Беренче этапта укучылар укылган яки тыңланган текстның темасы, төзелеше һәм төп фикерен, жанрын ачыклый, текст буенча әңгәмә үткәрә, үз фикерен дәлилли, телнең орфографик һәм орфоэпик, лексик, морфологик, синтаксик нормаларын саклап, эчтәлеген кыскача, тулы, сайлап алып, телдән яки язмача җиткерә. Телнең әдәби тел нормаларын саклап, төрле темаларга диалогик һәм монологик сөйләм оештыра. Төрле стиль һәм жанрдагы текстлар төзи. Төрле типтагы язма эшләр, шул исәптән

компьютер технологияләре кулланып, укучы диктант, изложение, сочинение һ.б. эшләр башкара. Татар сөйләм әдәбе нормаларын дөрес һәм урынлы куллана.

Аралашу (коммуникатив) **компетенциясе** ул – башкалар әйткәнне аңлау һәм үз фикереңне белдерү өчен тупланган белем, осталык, күнекмәләр җыелмасы; хәзерге татар теле нормаларына ия булу, сүз байлыгын, сөйләмнең грамматик ягын дөрес итеп үзләштерү; телдән һәм язма формада бәйләнешле сөйләм күнекмәләрен булдыру кебек эшчәнлекләр түбәндәге темаларда яктыртыла: Сөйләм. Телдән һәм язма сөйләм. Диалогик һәм монологик сөйләм. Сөйләм стильләре. Матур әдәбият теле.

Телдән һәм язма сөйләмне аеру. Тел берәмлекләрен аралашуны ситуация үзенчәлекләренә карап сайлый белү. Аралашу өлкәсенә һәм ситуациясенә бәйле рәвештә телдән һәм язма сөйләмне дөрес файдалану.

Текстның темасы, төп фикере һәм төзелеше. Аларның стильләрендә жанр төрлелеге.

Татар әдәби теле һәм аның нормалары турында төшенчә.

Сөйләм эшчәнлеге төрләрен (тыңлап аңлау, сөйләү, уку һәм язу) үзләштерү.

Укуның төрле төрләрен (танышу, өйрәнү һ.б.) үзләштерү. Уку китаплары, массакүләм мәгълүмат чаралары, интернет һ.б. чаралар белән эшләү алымнарын үзләштерү.

Иҗтимагый-мәдәнии, әхлакый, көнкүреш, уку темаларына бәйле булган монологтк һәм диалогик сөйләм үрнәкләрен төзү.

Текстның эчтәлеген кыскача , тулы яки сайлап алып сөйләү. Диктантлар, изложениеләр һәм сочинениеләр язу. Төрле стиль һәм жанрдагы текстлар төзү: бәяләмә, аннотация, хат, ышаныч кәгазе, гариза, тезис, конспект һ.б.ш.

Этномәдәни компетенция

Укучыларга телнең милли мәдәниятне чагылдыру формасы булуы аңлатыла. Тел чаралары ярдәмендә халыкның милли үзенчәлекләрен сурәтләү мөмкинлекләре өйрәтелә. Тәкъдим ителгән текстлардан халык авыз иҗаты үрнәкләрен, тарихи лексиканы аеру, аларның төрләрен һәм мәгънәләрен ачыклау. Татар милләтенең дөньяны танып белүен чагылдырган төп төшенчәләр, аларның сүздә, сүз мәгънәсендә чагылыш үзенчәлекләре өйрәтелә. Татар халык иҗаты үрнәкләрендә сүзнең кулланылышы, төшенчәләрне бирү мөмкинлекләре анализлана.

Шулай итеп, татар мәктәбе өчен ана телен укыту программасы эшлекле якын килүгә нигезләнә һәм аны тормышка ашыру өчен кирәкле алшартларны күзаллап төзелә. Укучыларның сөйләм эшчәнлеге үсеше һәм шәхси үсеш-үзгәреше югарыда саналган компетенцияләрдә ачык чагыла: коммуникатив компетенция төркемендә өйрәнелә торган тел материалы аралашу күнекмәләре булдыру максатын күздә тотып бирелә, лингвистик компетенция төркемендә аралашу өчен кирәкле тел материалының төзелеше, структурасы, эчтәлеге тәкъдим ителә, социомәдәникомпетенция төркемендә тел материалы халыкның мәдәниятен һәм тарихын чагылдыра торган билге буларак бирелә.

Этнокультура өлкәсенә караган (культурологик) **компетенция,** ягъни телне милли-мәдәни яссылыкта үзләштерү ул – укучыларны сөйләмгә милли үзенчәлекләрне чагылдырган текстлар белән эшләү, тормыш-көнкүреш, гореф-гадәт үзенчәлекләрен, сынлы сәнгать әсәрләрен, халык авыз иҗаты үрнәкләрен белү, татар сөйләм этикетына ия булу.

Эш программасының төп максаты:

8 нче сыйныфта татар телен укыту ана телен укытуның икенче баскычына (5-9 нчы сыйныфлар) туры килә. **Моның төп максаты** түбәндәгеләрдән гыйбарәт:

1. Беренче баскычта күрсәтелгән максатка ирешүне тагын да камилләштерү, ягъни укучыларның тулы грамоталылыгына ирешү, сөйләмә һәм язма тел культурасын күтәрү.

2. Татар теле фәне нигезендә эзлекле белем бирү; телне гамәли куллану культурасын булдыруга ныклы нигез салу.

3. Милли горурлык тәрбияләү, тел аркылы үз халкыңның тарихын, гореф-гадәтләрен, психологиясен тирәнрәк үзләштерү.

4.Укучыларның башлангыч мәктәптә һәм 5-7 нче сыйныфларда татар теленнән фонетик, орфоэпик, орфографик, лексик, грамматик, морфологик нигезләреннән алган белемнәрен системалаштыру, катлаулырак формаларда өйрәтүне дәвам итү;

5. Укучыларның иҗади һәм мөстәкыйль фикерли алу мөмкинлекләрен үстерү, үз фикерләрен дәлилли белергә күнектерү;

6. Укучыларның гомуми грамоталылыгын тикшерү һәм үстерү өчен төрле характердагы диктантлар, шулай ук сүзлек байлыгын арттыру, бәйләнешле сөйләм үстерү, логик фикерләү дәрәҗәсен камилләштерү максатыннан сочинение һәм изложенияләр яздырыла.

Әлеге максатларны коммуникатив, фәнни һәм тәрбияви яктан карасак, алар түбәндәгечә:

1) *коммуникатив максат*: укучыларны ана телендә иркен сөйләшергә һәм аралашырга, логик эзлекле итеп уйлый белергә, фикерне төгәл, ачык итеп җиткерә белергә өйрәтү; туган телнең аралашуда, рухи-әхлакый нормалар формалашуда һәм дөньяны танып белүдә төп чара булуын, аның эстетик кыйммәтен аңлату;

2) *фәнни максат*: татар теленең фонетик, график, орфографик, орфоэпик, лексик, сүз төзелеше һәм ясалышы, грамматик, стилистик нигезләре турында теоретик мәгълүмат бирү;

3) *тәрбияви максат*: туган телгә ихтирам һәм ярату хисләре тәрбияләү; укучыларда гуманлылык хисләрен тәрбияләү; әти-әниләргә, инвалидларга, ятим балаларга шәфкатьлелек хисләрен тәрбияләү; матурлыкны күрә, тоя белергә өйрәтү; туган як табигатен яратырга өйрәтү; туган илең белән горурлану, аны саклау; сәламәт яшәүнең бер төре булган спорт белән кызыксындыру һ.б.

Укытуның икенче баскычында татар теле фәнен укытуның төп бурычлары түбәндәгеләр:

Әлеге максатларны тормышка ашыру өчен куелган **бурычлар**:

●укучыларның башлангыч мәктәптә татар теленең фонетик, график, орфографик, орфоэпик, лексик, сүз ясалыш, грамматик, стилистик нигезләреннән алган белемнәрен системалаштыру, катлаулырак формаларда өйрәтүне дәвам итү һәм телне тулы бер система буларак күзаллауны булдыру;

●укучыларның иҗади һәм мөстәкыйль фикерли алу мөмкинлекләрен үстерү, үз фикерләрен дәлилләргә күнектерү;

●телнең төп грамматик чараларын сөйләм процессында куллануга ирешү;

● язма һәм сөйләмә тел чараларын дөрес куллана белергә, аларны чагыштыра һәм кирәклесен сайлый, бәяли белергә өйрәтү;

●татар әдәби теле нормаларын һәм стилистик мөмкинлекләрен ачык күзаллауга, аларны тиешенчә куллана белүгә өйрәтү;

●телнең милли мәдәниятнең чагылышы булуын, тел һәм тарих бердәмлеген аңлату; татар теленең милли-мәдәни үзенчәлегенә төшендерү; татар һәм башка халыкларның рухи мирасына ихтирам тәрбияләү;

●татар халкының этник төркемнәре һәм диалектлары, төрки телләр, татар теле, татар язуы, татар халкының рухи, әхлакый, мәдәни мирасы турында мәгълүмат бирү;

●татар телен иҗтимагый күренеш буларак аңлау, тел нормаларын саклап, тормышның төрле ситуацияләренә бәйле рәвештә тел чараларын дөрес кулланып, аралаша-аңлаша белү;

●тел берәмлекләрен танып, аларны тикшерә, рус теле белән чагыштыра алу һәм аралашуда урынлы куллану күнекмәләрен камилләштерү;

●текст һәм Интернет, электрон уку-укыту ресурслары, башка мәгълүмати чаралар белән эшләү, аннан кирәкле мәгълүматны ала белү һәм шуны тиешенчә үзгәртә алу күнекмәләрен үстерү;

●укучыларның орфографик һәм пунктуацион грамоталылыгын камилләштерү;

● Татар теленең барлык тармаклары буенча эзлекле рәвештә фәнни белем бирү.

●Сөйләм эшчәнлеге төрләре буенча ныклы күнекмәләр булдыру. Туган телдә матур һәм дөрес аралашырга өйрәтү.

● Телдән һәм язма сөйләм осталыгы һәм күнекмәләрен камилләштерү, татар теле мөмкинлекләреннән тулысынча файдалана белергә өйрәтү.

● Татар телен башка фәннәр буенча белем алу чарасы буларак кулланырга өйрәтү күнекмәләре булдыру.

● Укучыларның логик фикеләү сәләтләрен үстерү.

● Дәреслек, өстәмә һәм белешмә әдәбият белән эш итү, уку, язу күнекмәләрен камилләштерү.

Укучыларның гомуми грамоталылыгын тикшерү һәм үстерү өчен төрле характердагы диктантлар, шулай ук сүзлек байлыгын арттыру, бәйләнешле сөйләм үстерү, логик фикерләү дәрәҗәсен камилләштерү максатыннан сочинение һәм изложениеләр яздырыла.

Эш программасы тел белеме тармаклары арасында системалылык һәм эзлеклелек, фәннилек, аңлаешлылык принципларын истә тотып төзелде.

8 нче сыйныф өчен төзелгән эш программасының бурычлары:

Бу юнәлештә эшне уңышлы алып бару өчен, түбәндәге **бурычлар** куела:

1. “Татарстан Республикасы халыклары телләре турында”гы Татарстан Республикасы Законын тормышка ашыру
2. Татар теле фәненең төп бүлекләре һәм категорияләре, татар теленең төрләре һәм аларның үсеш юллары белән таныштыру.
3. Укучыларда татарча әйтмә һәм язма сөйләм культурасы булдыруны татарча сөйләү, уку, язу күнекмәләрен көндәлек ихтыяҗга әйләндерү аша тормышка ашыру.
4. Дәреслекләрдә бирелгән төп төшенчәләрне, терминнарны һәм билгеләмә-кагыйдәләрне укучыларның аңлы рәвештә үзләштерүенә ирешү.

8 нче сыйныфка килгәндә уку елы башында укучылар түбәндәге белем-күнекмәләргә ия:

Ел дәвамында өйрәнелгән синтаксик күренешләрне җөмлә һәм текст эчендә танып, аларга аңлатма бирү

1. Төрле калыптагы гади җөмләләр(ике яки бер составлы җөмләләр ,эндәш һәм кереш сүзле җөмләләр, тиңдәш кисәкле яки аерымланган иярчен кисәкләре, гомумиләштерүче сүзләре булган җөмләләр) төзү, аларны язма сөйләмдә урынлы файдалану.
2. Төрле калыптагы гади җөмләләргә(ике яки бер составлы җөмләләр ,эндәш һәм кереш сүзле җөмләләр, тиңдәш кисәкле яки аерымланган иярчен кисәкләре, гомумиләштерүче сүзләре булган җөмләләр)синтаксик анализ ясый белү.
3. Төрле калыптагы гади җөмләләрнең(ике яки бер составлы җөмләләр ,эндәш һәм кереш сүзле җөмләләр, тиңдәш кисәкле яки аерымланган иярчен кисәкләре, гомумиләштерүче сүзләре булган җөмләләр) җөмлә кисәкләрен һәм алар арасындагы бәйләнешләрне схематик рәвештә күрсәтә белү.
4. Җөмләдәге һәр кисәкнең нинди сүз төркеме белән билгеләнүен һәм җөмләдәге ролен аңлата белү.
5. Телдән сөйләмдә барлык төр җөмләләрне дөрес интонация белән уку(әйтү).

6. “Гади җөмлә синтаксисы” нда өйрәнелгән тыныш билгеләрен язмада дөрес кую.
7. Сыйфатлама, эмоциональлек, модальлек элемнтларын кертеп, образларга характеристика (бәяләмә) яза белү.
8. Ссөйләм этикеты нормаларына туры китереп, әсәргә яки геройлар арасындагы мөнәсәбәткә телдән яки язмача бәя бирү.
9. Эш кәгазьләренең бер төре буларак, гариза язу.
10. Теоретик материалларга туры килә торган орфограммаларны мисаллар эченнән табу.
11. Сүзләрнең дөрес язылышын дәлилләү.
12. Изложение, сочинение һәм башка язмаларны камилләштерү (тулыландыру, редакцияләү).
13. Катлаулы план төзү. Шуңа нигезләнеп язма яки телдән сөйләм төзү. Сөйләм төрләрен (сыйфатлама, хикәяләү һәм хөкем йөртү) аеру, шуларга туры китереп, сочинениеләр язу, телдән, монологик һәм диалогик формаларда сөйләү;

8 нче сыйныфта бирелә торган һәм уку елы дәвамында укучылар үзләштерергә тиешле осталык һәм күнекмәләр:

1. Туры сөйләмне үз сөйләмеңдә файдалана белү, чит кеше сүзләрен диалог яки монолог формасында бирә алу.Туры сөйләмгә бәйле тыныш билгеләрен дөрес куя,куелганнарыны аңлатма бирә белү;

2. Кушма җөмләләрдән тиешнчә файдалану, аларның төрле төрләрен төзү, таләп ителгән мисал китерү.

3.Җөмләгә һәм текстка өлешчә яки тулы грамматик анализ ясый белү, кушма җөмлә компонентлары арасына тиешле тыныш билгеләрен кую, аларны дәлилләү.

4. Төрле төзелештәге кушма җөмлә өлешләрен сөйләмдә тиешле интонация белән уку;

- тема эчендә диалог һәм монолог формаларында сөйли һәм яза белү;

5. Сыйфатлама, модальлек, эмоциональлек элементларын, стиль үзенчәлекләрен кулланып, укыту һәм тәрбия максатларына уңай җавап бирерлек темаларга сочинение һәм изложение язу.

6. Язмаларны камилләштерү (тулыландыру, төзәтмәләр кертү);

7. Әсәргә яки аның бер өлешенә рецензия язу;

8. Җыелыш яки берәр утырышның беркетмәсен яза белү;

9. Мәктәп программасы таләп иткән күләмдә җөмлә составындагы сүзләргә фонетик, морфологик, грамматик анализ ясау, кушма җөмләләрне бер төрдән икенче төргә үзгәртә белү; кушма җөмләнең схемасын, төрен, иярчен җөмләнең мәгънәсе һәм төзелеше ягыннан төрен,иярчен җөмләне баш җөмләгә бәйләүче аналитак һәм синтетик чараларны, баш һәм иярчен җөмлә арасына куелырга тиешле тыныш билгеләрен дөрес кую;

10.Укучыларның сөйләм һәм язу культурасын үстерү, мөстәкыйль эшчәнлеген активлаштыру.

5 – 9 нчы сыйныфларда татар теленең төп эчтәлеге өйрәнелә, укучыларга татар теленнән системалы, фәнни яктан ныклы белем бирелә, уку эшчәнлегенең төп төрләре формалаша һәм үстерелә. Татар теле фәне уку-укыту планында һәм белем бирүнең икенче баскычында белем бирү программасының төп нигезендәге фәннәрнең берсен тәшкил итә. **8 нче сыйныф** икенче баскычта белем бирүне нурта буыны буларак, тулысы белән кушма җөмлә синтаксисын өйрәнүгә, синтаксисны фәнни материал буларак кабул итүгә корылган.

Татар теленнән эш программасы **8 нче сыйныфта** гамәлдәге базис план буенча атнага 3 дәрес исәбеннән барлыгы 105 сәгатькә каралган. <u>Эш программасы тел белеме тармаклары арасында системалылык һәм эзлеклелек, фәннилек, аңлаешлылык принципларын истә тотып төзелде.</u>

Татар теле дәресләре М.З.Зәкиев төзегән "Татар урта гомуми белем бирү мәктәпләренең 8 нче сыйныфы өчен татар теле дәреслеге" (Казан, "Мәгариф" нәшрияты, 2007 нче ел) буенча укытыла.

Өстәмә әдәбият буларак Н.В.Максимов төзегән "8 - 11 нче сыйныфлар өчен дидактик материаллар" (Казан,"Мәгариф" нәшрияты, 2004 нче ел), Ф.С.Сафиуллина төзегән " Синтаксиситан күнегүләр җыентыгы"(Казан, "Мәгариф", 2008) кулланыла.

Программаны үзләштерүдән көтелгән нәтиҗәләр, тикшерү төрләре һәм бәяләү материаллары

Гомуми төп белем бирү мәктәбенең 8 нче сыйныфында ана теле предметын өйрәтү тел берәмлекләрен таный, аңлый һәм анализлый белү күнекмәләре белән бергә, сөйләм культурасын үстерүне, төрле типтагы һәм жанрдагы мәгълүматны үзләштерүне, аларны, сөйләм ситуациясенә һәм төренә карап, дөрес, төгәл итеп башкаларга җиткерә алуны, татар теленең әдәби һәм сөйләм әдәбе нормаларын күз алдында тота.

Шәхси нәтиҗәләр:

- татар теленең татар халкы өчен төп милли-мәдәни кыйммәт булуын, ана телендә шәхеснең әхлакый, рухи һәм иҗади яктан формалашудагы ролен аңлау;
- туган телгә мәхәббәт һәм аның белән горурлану хисләре тәрбияләү, туган телне саклау һәм үстерү өлкәсендә эшләргә теләк, омтылыш уяту;
- туган телдә аралашу, үз фикереңне һәм хисләреңне төгәл, анык, күпьяклы итеп белдерү өчен кирәкле булган сүзлек составын һәм грамматик, стилистик чараларны белү;
- аралашу төренә һәм ситуациясенә бәйле сөйләмне куллана һәм үзара бәйли белү;
- иптәшләренең сөйләменә игътибар итү, үзеңнең сөйләмеңә күзәтеп бәя бирү, хаталарны төзәтү, бәхәстә катнашу, төрле дәлилләр кулланып, тема буенча фикер алышу.

Предметны үзләштерү барышында ирешкән нәтиҗәләр:

- сөйләмиятнең барлык төрләрен (тыңлау, аңлау, уку, язу) үзләштерү: язма һәм сөйләм теленә караган мәгълүматның темасын, төп һәм өстәмә фикерен аңлау; төрле стильгә һәм жанрга караган текстларны дөрес уку һәм аңлау; төрле чыганаклардан мәгълүмат туплый белү; сүзлекләрдән һәм электрон чаралардан дөрес файдалана белү; аерым бер темага караган материалны туплый, анализлый, эшкәртә һәм үзгәртә белү;
- татар теленең төп функцияләрен, татар теленең башка төрки телләр арасында тоткан урынын, телнең мәдәният, җәмгыять белән тыгыз бәйләнешен аңлау;
- туган тел турындагы фәнни белемнәрнең нигезен булдыру, тел катламнарының, ярусларының үзара бәйләнешен һәм мөнәсәбәтен аңлау;
- тел белеменең төп төшенчәләрен үзләштерү, аның тармаклары турында мәгълүмат булдыру; тел һәм сөйләм, сөйләм төрләре, аралашу ситуацияләре; сөйләм теле, функциональ стильләр, матур әдәбият теле; текст һәм аның төрләре; телнең төп берәмлекләре, аларның аермалы билгеләрен, сөйләмдә кулланылу үзенчәлекләрен белү;
- телнең төп стилистик чараларын, телнең әдәби нормаларын, сөйләм әдәбе нормаларын белү, аларны сөйләмдә дөрес кулланырга өйрәнү;

- тел һәм сөйләм берәмлекләрен аера һәм анализлый белү; тел һәм стилистик чараларның кулланылышына бәйле рәвештә сөйләм төрләрен аера һәм чагыштыра белү;
- телнең сәнгати чараларын аеру, аларның эстетик функцияләрен белү.

Укучыларның белемнәрен бәяләү өчен контроль төрләре (язма эшләрнең күләме) һәм аны бәяләү:

Сыйныфлар	Контроль диктант	Изложение	Сочинение	Тестлар
5	4	5	4	8
6	4	6	5	12
7	4	6	6	10
8	4	4	6	12
9	4	4	7	12

8 нче сыйныфта татар телен укытуның предметара нәтиҗәләре:

- татар теленең башка фәннәрне өйрәнү һәм белем алу чарасы икәнен аңлау;
- татар телен әдәбият белән бәйләп, тел чараларының матур әдәбият әсәрләрендәгетәэсир көчен, сәнгатьлелеген булдыруда ролен ачыклау; чор әдәбиятына хас тел-сурәтләү чараларының үзенчәлекләрен ачу;
- телне әдәбият белән бәйләп, укыган яки тыңлаган әсәрнең эчтәлеген, планын, конспектын, резюмесын логик эзлекле итеп язарга, сөйләргә өйрәтү;
- телне мәдәният белән бәйләп, татар теленең байлыгына һәм матурлыгына хөрмәт, зәвык тәрбияләү;
- татар телен рус теле белән бәйләп, телләр һәм халыклар арасындагы уртак хәзинә – рухи кыйммәтләргә ихтирам, башка милләт вәкилләренә карата түземле–ихтирамлы мөнәсәбәт тәрбияләү; телләрнең үзара багланыш-мөнәсәбәтләрен, шул мөнәсәбәтләр нәтиҗәсендә уртак төшенчәләр һәм тел берәмлекләре барлыкка килүне аңлату;
- рус һәм чит телләр, әдәбиятлар белән бәйләп, татар теленең милли-мәдәни үзенчәлекләрен өйрәтү, алган белемнәрне төрле тел күренешләрен аңлатуда куллану;
- телне тарих, җәмгыять белеме фәннәре белән бәйләп, дөнья, кешелек җәмгыяте, аның үсеше турында күзаллау формалаштыру, җәмгыять үсешенең телгә турыдан-туры мөнәсәбәте булуын җиткерү;
- татар теле дәресләрендә алган белем һәм күнекмәләрне телнең кеше һәм җәмгыять тормышында тоткан урынын аңларга ярдәм итү;сөйләмне дөрес куллана, бәяли белергә, үз фикереңнең уңай һәм тискәре якларын аңларга, камилләштерергә өйрәтү;

- әдәби әсәрләрнең теле белән эшләгәндә, татар теле – бәйләүче чараларга бик бай тел, шул чаралар системасын, алар белдергән мәгънәләрне нәтиҗәлерәк үзләштерү максатыннан, стиль мөмкинлекләрен дә исәпкә алып, фикерне төгәл бирердәй сүзтезмә һәм җөмләләрне телебез хәзинәсеннән сайлап ала белү.

Төренә, максатына карап дәресләрдә кулланыла торган педагогик технологияләр:

1. Шәхескә юнәлдерелгән
2. Тикшерү-проект
3. Эзләнү
4. Уку мәсьәләсен кую
5. ИКТ
6. Модульле-блоклы

Программа нигезендә дәресләрнең эчтәлеге.

"Татар урта гомуми белем бирү мәктәпләре өчен татар теле программасы" укучылар үзләштерергә тиешле мәсьәләләр һәм темаларны гомумән күрсәтү белән чикләнә. Аларның **эчтәлеге** дәреслекләрдә ачыла. Тел дәресләрен әдәбият дәресләре белән тыгыз алып бару күздә тотыла. Бу укучылар сүзнең мәгънәсен, кулланыш үзенчәлеген, "тәмен" дөрес тоярга өйрәнсен өчен эшләнә. Өй эшләре күләме дәрестә башкарылганның өчтән бер өлешеннән артмаслык итеп билгеләнә. Яңа материалны аңлатуда әңгәмә алымы өстенлек ала. Дәресләрдә кыска гына диктант, изложение яки сочинениеләр яздыру да исәпкә алына. Болардан тыш дәресләрдә тулы күләмле язма эшләр дә үткәрелә. Бер үк вакытта алар балаларның белемнәрен тикшерү һәм бәяләү эшләре дә булып торалар.

Программа нигезендә үтелергә тиешле төп темаларга дәресләр бүленеше түбәндәгечә:

--Тел һәм тел гыйлеме – 1
--Үткәннәрне искә төшерү(фонетика, орфоэпия, графика, орфография, лексикология, фразеология, морфология) – 1
--Гади җөмлә синтаксисы – 2
--Диалог һәм монолог, туры сөйләм һәм кыек сөйләм – 4
--Диалогтагы һәм монологтагы репликаларның язмада бирелеше, тыныш билгеләре – 4
--Монологик сөйләмдә туры сөйләмне кыек сөйләмгә әйләндерү – 2
--Туры сөйләмле җөмләзгә синтаксик анализ ясау – 2
--Кушма җөмлә төрында гомуми төшенчә - 2
--Тезмә кушма җөмлә - 4
--Иярчеле кушма җөмлә, аның төрләре, алар эчендә тыныш билгеләре, иярчен җөмләләрнең синонимлыгы - 22
--Катлаулы төзелмәләр – 2;
--Күп иярченле катлаулы кушма җөмләләр:
--тиңдәш иярүле күп иярченле кушма җөмлә - 2; --тиңдәш түгел иярүле күп иярченле кушма җөмлә - 2; --бер-бер артлы иярүле күп иярченле кушма җөмлә - 2; --берничә төр иярүле күп иярченле кушма җөмлә - 2; --иярченле кушма җөмләләрне кабатлау, синтаксик анализ ясау, - 8

--катнаш кушма җөмләдә компонентларны бәйләүче чаралар, тыныш билгеләре – 6
--катлаулы төзелмәләрне кабатлау, синтаксик анализ ясау – 6; --тезем – 2
-- пунктуация – 6
--кабатлау дәресләре - 6

8 нче сыйныфта татар теленнән үзләштерелергә һәм камилләштерелергә тиешле гомумкүнекмәләр

Уку эшчәнлеген оештыра белү юнәлешендә	Китап, өстәмә мәгълүмат белән эш итә белү	Фикерләү белән бәйле күнекмәләр	Телдән һәм язма сөйләм үстерү һәм аралаша белү юнәлеше
1. Уку мәсьәләләрен мөстәкыйль билгеләү. 2. Уку операцияләрен планлаштыру. 3. Белем алуның рациональ ысулларын сайлау. 4. Үз-үзеңә контроль ясауның төрле формаларын үзләштерү. 5. Мөстәкыйль белем алу буенча эш башлау.	1. Дәреслек белән эш итә белү. 2. Төрле чыганаклар белән мөстәкыйль эш итә белү. 3. Төрле текстлар белән эш иткәндә сәнгатьлелекне саклый белү. 4. Эчтәлекне аңлап, тиешле тизлектә, дөрес уку: - уку елы башында — 75-115 сүз; - уку елы ахырында — 85-125 сүз. 5. Сүзлекләрдән файдалана белү, белешмә әдәбият белән системалы эшләү. 6. Китапханәдә систематик каталог белән эш итә белү. 7. Аудио-видео белән эш итә белү.	1. Уку мәсьәләсен куя белү. 2. Танып белү активлыгын үстерү. 3. Яңа теманы аңлауга мотив тудыру. 4. Төшенчә, термин, кагыйдә, закончалыкларны аңлап кабул итү күнекмәсен камилләштерү. 5. Логик алымнардан чагыштыру, анализ, гомумиләштерү, нәтиҗә ясау күнекмәләрен камилләштерү. 6. Грамматик анализ төрләрен үзләштерү: • мөстәкыйль сүз төркемнәренә морфологик анализ; • ярдәмлек сүз төркемнәренә морфологик анализ. 7. Тикшеренү ысуллары: • модельләштерү; • охшатып эшләү.	1. Телдән сөйләм: • кагыйдәләрне аңлап эзлекле сөйли белү күнекмәсе; • сорауны формалаштыра белү һәм тулы җавап бирә белү күнекмәсе. 2. Язма сөйләм: • күчереп язу; • сүзлек диктанты — 25-30 сүз; • контроль диктант — 120-130 сүз, • катлаулы план буенча изложение язу: - уку елы башында — 250-300 сүзле текст (язманың күләме — 140-160 сүз); - уку елы ахырында —300-350 сүзле текст (язманың күләме — 160-180 сүз); • фикер йөртү элементлары кертеп, гади яки катлаулы план төзеп сочинение язу; • эш кәгазьләреннән гариза язу

Укучыларның белем дәрәҗәсенә таләпләр:

Фонетика буенча:
- сүзләргә фонетик анализ ясау;
- орфоэпик һәм орфографик сүзлекләрдән файдалану;

Лексикология буенча:
- Сүзләрне һәм фразеологизмнарны урынлы куллану, аларның мәгънәләренә аңлатма бирә белү. Синоним, омоним, антоним сүзләрне дөрес куллану. Сүз төркемнәрен куллануда стилистик төрлелек.

- Төрле типтагы сүзлекләр белән эшләү.

Сүз төзелеше һәм сүз ясалышы буенча:

- сүзләрнең мәгънәле кисәкләренә аңлатма бирә белү. Тамырдаш сүзләр табу. Сүзләрне төзелеше һәм ясалышы буенча тикшерү.
- Татар телендә сүзләрнең ясалыш ысулларын белү.
- Кушымчаларны төркемли һәм төркемнәргә аера белү. Шулай ук кушымчаларны “укый” белү

Морфология буенча:

- мөстәкыйль һәм ярдәмлек сүз төркемнәренә хас билгеләрне белү; аларны аеру, төркемләү, аларның төрләнеш үзенчәлекләрен белү һәм төрләндерә белү;
- өйрәнелгән сүз төркемнәрен лексик-грамматик мәгънәсе, морфологик һәм синтаксик билгеләре буенча аера һәм аларны таный белү. Морфологик анализ ясау.
- өйрәнелгән сүз төркемнәре белән җөмләләр һәм текстлар төзү. Суз төркемнәренең төрле ысул белән ясалышын белү.
- Сүз төркемнәрен дөрес язу һәм уку;

Синтаксис буенча:

- Сүз төркеме белән җөмлә кисәген дөрес билгеләү.
- Гади һәм кушма җөмләләрне аера белү.
- Җөмләнең әйтү максаты буенча төрен билгели белү.
- Җөмләнең баш һәм иярчен кисәкләрен табып, аларның кайсы сүз төркемнәре белән белдерелүен күрсәтү.
- **Эш кәгазьләре буенча:**
- төрле эш кәгазьләрен (мәкалә, акт, расписка һ..б.) яза белү

Сөйләм эшчәнлеге буенча:

1. Укучыларның, үз тәҗрибәләреннән чыгып, диалогик һәм монологик сөйләм оештыра белүе.
2. Укыган яки тыңлаган текстның эчтәлеген сөйләү, планын төзү.
3. Бирелгән план буенча сочинение (хикәя) язу.
4. Татарчадан русчага яки русчадан татарчага тәрҗемә итү күнегүләре эшләү.

Гомуми төп белем бирү мәктәбенең 5-9 нчы сыйныфларында укучыларның ана теленнән белем, осталык һәм күнекмәләрен бәяләү нормалары

Класс	Диктант	Изложение	Сочинение	Эш кәгазьләре	БСҮ
V (22 сәг.)	8(4)	6(2)	3(1)	Белешмә - 1 сәг. Хат язу – 1 сәг.	Мәкалә язу – 1 сәг. Язма эшләрне бергәләп тикшерү – 2 сәг.
VI (24 сәг.)	8(4)	6(2)	3(1)	Расписка язу – 1 сәг., Акт язу – 1 сәг.	Мәкалә язу – 1 сәг. Язма эшләрне (сочинение, изложение) бергәләп тикшерү – 2 сәг. Сочинениегә материал туплау, аларны эзлекле тәртипкә китерү – 1 сәг.
VII (23 сәг.)	8(4)	5(2)	3(1)	Гариза язу – 1 сәг.	Мәкалә язу – 1 сәг.

				Хат язу – 1 сәг. Акт язу – 1 сәг.	Язма эшләрне (сочинение, изложение) бергәләп тикшерү – 6 сәг. Сочинениегә материал туплау, аларны эзлекле тәртипкә китерү – 1 сәг.
VIII (21 сәг.)	8(2)	5(2)	3(1)	Беркетмә язу – 2 сәг.	Язма эшләрне (сочинение, изложение) бергәләп тикшерү – 2 сәг. Сочинениегә материал туплау, аларны эзлекле тәртипкә китерү – 1 сәг.
IX (16 сәг.)	4(2)	2(1)	4(2)	Шартнамә язу – 1 сәг. Ышанычнамә язу – 1 сәг.	Конспект, тезис турында башлангыч төшенчә - 2 сәг. Язма эшләрне (сочинение, изложение) бергәләп тикшерү – 1 сәг. Сочинениегә материал туплау, аларны эзлекле тәртипкә китерү – 1 сәг.

2. Язма эшләрнең күләме һәм аларны бәяләү:

. Язма эшләрнең күләме һәм аны бәяләү:

Сыйныфлар	Контроль диктант	Изложение	Сочинение
5	4	5	4
6	4	6	5
7	4	6	6
8	4	4	6
9	4	4	7

Сүзлек диктанты –25-30 сүз

Сүзлек диктантын бәяләү

1. Пөхтә язылган, хатасы булмаган эшкә “5” ле куела.
2. Бер орфографик хаталы эшкә “4” ле куела.
3. Өч орфографик хаталы эшкә “3” ле куела.
4. Биш орфографик хаталы эшкә “2” ле куела.

Контроль диктант- ел башында 120 сүз, ел ахырында 130 сүз

3. Контроль диктантны бәяләү:

1. Эш пөхтә башкарылса, хатасы булмаган эшкә “5” ле куела. (Бер – орфографик, ике пунктуацион хата булырга мөмкин.)
2. Ике орфографик, ике пунктуацион яки бер орфографик, дүрт пунктуацион хаталы эшкә “4” куела.

3. Дүрт орфографик, дүрт пунктуацион яки өч орфографик, алты пунктуацион хаталы эшкә “3” куела.
4. Алты орфографик, биш пунктуацион яки биш орфографик, сигез пунктуацион хаталы эшкә “2” куела.

Изложение текстының күләме:
ел башында 250-300 сүз (140-160 –язма күләме)
ел ахырында 300-350 сүз (160-180- язма күләме)

4. Изложениене бәяләү

1. Тема тулысынча ачылган, фактик һәм техник хаталары булмаган, стиль бердәмлеге сакланган эшкә «5» ле куела. (Бер орфографик, ике пунктуацион яки ике грамматик хатасы булырга мөмкин.)
2. Текстның эчтәлеге темага нигездә туры килсә, фикерне белдерүдә зур булмаган ялгышлыклар җибәрелсә, бер-ике фактик, бер-ике техник хатасы булса, ике орфографик, ике-өч пунктуацион, бер грамматик хатасы булган эшкә «4» ле куела.
3. Язмада эчтәлек эзлекле бирелмәсә, стиль бердәмлеге сакланмаса, өч фактик, ике-өч техник хатасы булса, өч орфографик, дүрт пунктуацион, ике грамматик хатасы булган эшкә «3» ле куела.
4. Эзлеклелек, стиль бердәмлеге сакланмаса, язма эш планга туры килмәсә, фактик һәм техник хаталары күп булса, орфографик хаталарның саны дүрттән, пунктуацион хаталарның саны биштән, грамматик хаталар саны өчтән артса, «2» ле куела. Сочинениенең күләме һәм аны бәяләү

Иҗади эшнең бер төре буларак, сочинение — укучының язма рәвештә үти торган эше. Ул бәйләнешле сөйләм үстерү күнекмәләре булдыруда зур әһәмияткә ия. Әдәби (хикәяләү, очерк, истәлек, хат, рецензия һ. б.), әдәби- иҗади, өйрәтү характерындагы, ирекле, рәсемнәр нигезендә үткәрелә торган һәм контроль сочинениеләр була.

5. Сочинениене бәяләү

1. Язманың эчтәлеге темага тулысынча туры килсә, фактик ялгышлары булмаса, бай телдә, образлы итеп язылса, стиль бердәмлеге сакланса, «5» ле куела. (Бер орфографик яисә ике пунктуацион (грамматик) хата булырга мөмкин.)
2. Язманың эчтәлеге нигездә темага туры килсә, хикәяләүдә зур булмаган ялгышлыклар күзәтелсә, бер-ике фактик хата җибәрелсә, теле бай, стиль ягы камил булып, ике орфографик, өч пунктуацион (грамматик) яисә бер-ике сөйләм ялгышы булса, «4» ле куела.
3. Эчтәлекне бирүдә җитди ялгышлар, аерым фактик төгәлсезлекләр булса, хикәяләүдә эзлеклелек югалса, сүзлек байлыгы ярлы булса, стиль бердәмлеге дөрес сакланмаган җөмләләр очраса, өч орфографик, дүрт пунктуацион (грамматик) яисә өч-дүрт сөйләм хатасы булса, «3» ле куела.
4. Язма темага туры килмичә, фактик төгәлсезлекләр күп булып, план нигезендә язылмаса, сүзлек байлыгы бик ярлы булса, текст кыска һәм бер типтагы җөмләләрдән торып, сүзләр дөрес кулланылмаса, стиль бердәмлеге сакланмаса, биш орфографик, сигез пунктуацион (грамматик) яисә дүрт—алты сөйләм хатасы булса, «2» ле куела.

6. Изложение яздыру һәм язу методикасы

Теле һәм эчтәлеге ягыннан укучыга аңлаешлы текстны укутучы сәнгатьле итеп ике кат(сүзләрдәге авазларны ачык әйтеп,синтамга һәм җөмлә чикләрен тиешле интонация белән дөрес билгеләп, җөмләләрдәге тиңдәш һәм аерымланган иярчен кисәкләрнең чикләрен билгели алырлык итеп,кереш һәм эндәш сүзләрне,туры сөйләм формаларын сиземләрлек итеп,фактик мәгълүматларга логик басым ясап) укып чыга.

Текстта укучыга таныш булмаган сүзләр ,фразеологик әйтелмәләр тактага язып яки телдән аңлатыла.

Укытучы текстны укыганда,укучы нәрсәләр эшли ала?

Хәтерендә калдырыга авыр ,ләкин эчтәлекне бирү өчен мөһим булган кайбер нәрсәләрне,мәсәлән,ялгызлык исемнәрне,даталарны, саннарны,аерым сүзтезмәләрне,туры сөйләмне һ.б. дәфтәр битенә теркәп барырга мөмкин.

Текстта фикер эзлеклеге югалмасын өчен, үзе кирәк дип санаган фикерләрне язып бара ала.Ләкин укучы шуны истә тотарга тиеш: язып,теркәп барулар укыла торган текстны тулысы белән хәтерендә калдырыга комаучаламасын.

Укучы язмасында текстның эчтәлеген генә “сөйләп чыгырга” тиеш түгел,ә бәлки текстның (фәнни,публицистик,әдәби) стиль үзенчәлекләрен саклаган хәлдә,эчтәлекне мөмкин кадәр текстка якын бирергә тиеш.Ягъни укучы, текстның эчтәлеген, эзлеклелеген үзгәртмичә, күләмен өлешчә (70% ка кадәр киметеп) үзгәртеп, сүз һәм җөмләләрне өлешчә файдаланып, аны әдәби язма телдә бирергә бурычлы.Шуңа күрә укучы, укытучы текстны бер кат укыгач,эчтәлеге хәтерендә яхшырак калсын өчен,текстны, эзлекле итеп, эчтән генә сөйләп чыксын.Шуннан соң укучы изложениенең гади катлаулы планын төзи.Аннары, планга нигезләнеп, эчтәлекне тагын бер кат эчтән генә “сөйләп” чыга.Укытучы текстны икенче-соңгы кат укыганда, укучы эчтәлекне тулыландырырга, камилләштерергә,кирәк булган сүзләрне, сүзтезмәләрне, җөмләләрне “алып калырга” тырышы.Моның өчен абзац яисә җөмләләрдәге төп фикерне ачарга ярдәм итүче сүзтезмәләр һәм сүзләрне төгәл бирергә омтылырга кирәк.Болай эшләгәндә, ягъни текстның “өлгесе” алынганда, эчтәлекне язмада тулы һәм аңлаешлы, эзлекле һәм бәйләнешле итеп бирү тагын да җиңеләя.

Текст соңгы кабат укылгач, укучы, төзелгән планын тагын бер кат карап чыгып, кирәк дип тапса, өстәмәләр кеттә.Аннары, шул планга нигезләнеп,язмасының эчтәлеген һәм төзелешен тулысынча аныклап, ашыкмыйча гына яза башлый.

7. Язманы камилләштерү

Изложение язганда, укучы, текстның эчтәлеген язмасында эзлекле һәм дөрес бирү белән бергә, тиешле урында тыныш билгеләрен куярга, сүзләрнең ясалыш, язылыш, төрләнеш, һәм бер-берсе белән ялгану үзенчәлекләрен истән чыгармаска тиеш.Ягъни язмада сүзне төрле формаларын кирәкле урында тиешле мәгънәсендә куллана,контекст таләп иткән синонимны, сурәт чарасын файдалана белергә, гади җөмләләрнең бәйләнешен дөрес оештырырга, җөмләләр эчендә һәм ахырында тыныш билгеләрен дөрес куя белергә кирәк. Боларның барысы да текстның үзенә генә хас стилен саклап язарга ярдәм итә.

Тиешле урында кулланылган һәр сүз, сүзтезмә, җөмлә, тыныш билгесе текстның эчтәлеген һәм стилен язмада төгәл бирүдә зур роль уйный. Шуңа күрә, һәр сүзне урынлы куллану кирәк булган кебек, һәр тыныш билгесен тиешле урынына куярга кирәк. Аларны куймый калдырырга да, берсе урынына икенчесен куярга да ярамый.Шуны да истән чыгармагыз: текстта куелган һәр тыныш билгесенең язмада кабатлануы мәҗбүри түгел, ягъни укучы текстта бирелгән кайбер кушма җөмләләрне гади җөмләләр белән бирә; тиңдәш кисәкләр һәм кушма җөмлә составындагы гади җөмләләр арасындагы өтер, нокталы өтер урынына теркәгечләр, кисәкчәләр куллана яки, киресенчә, теркәгеч һәм кисәкчәләрне төшереп калдырып, алар урынына өтер, нокталы, өтер кебек тыныш билгеләрен файдалана ала.

Сыйныфның әзерлеген исәпкә алып, укытучы, алда үтелгән теманың үзләштерелү дәрәҗәсен тикшерү максатыннан, грамматик бирем дә бирә ала.

8. Сочинение яздыру һәм язу методикасы

Изложениедә, үз карашыңны белдерми генә, тыңланган кечерәк күләмле текстның эчтәлеге языла.Сочинение язганда исә, өйрәнелгән зур күләмле әсәрдә сурәтләнгән вакыйгаларга;шуларга бәйләп, язучы яшәгән, әсәрнең нигезенә алынган чорга, ул вакыттагы тарихи һәм иҗтимагый шартларга; шул чорга хас әхлакый нормаларга; әсәрдә бирелгән геройларга һ.б. карата мөнәсәбәтеңне белдереп,үзеңнең әдәби язма текстыңны “тудырасың”.

Сочинение укучыларның тормыш күзәтүләреннән алган тәэсирләрен язмада грамоталы һәм эзлекле бирә белү, әдәби әсәрнең эчтәлеген үз сүзләре белән образлы телдә бәйләнешле итеп яза алу мөмкинлеген тикшерү максатыннан яздырыла.Шулай ук укучыларның тел һәм әдәбият дәресләрендә алган белемнәрен ныгыту, тирәнәйтүне күздә тотып та үткәрелә.

Әдәби сочинениеләр кайсы да булса әсәр (яки өзек) үтелеп беткәч яздырыла.Сочинение темасын укытучы бирә, язылу алымын (хикәяләү, хат, очерк, истәлек, рецензия һ.б.)укучылар үзләре сайлый.

Әдәби сочиненеләр 5-8 нче сыйныфларда-өйрәтү һәм контроль сочинение буларак үткәрелә. Аларда әсәрнең төп героена - өлешчә яки тулы, образларга чагыштырма характеристика бирелә, әсәрнең эчтәлеген ачу, сәнгатьчә эшләнешен бәяләү кебек эшләр үткәрелә.

Әдәби-иҗади сочинениеләр мөстәкыйль укылган яки дәресләрдә үткән әсәргә, андагы образ һәм вакыйгаларга карата укучы фикерен белү масатыннан яздырыла.Андый сочинениеләрне өйдә яздырганда, укучы, тәнкыйди материалларны тулырак файдаланып, үз мөнәсәбәтен ачыграк бирә ала.

Өйрәтү характерындагы сочинениеләрне язганда, укучы текст, әсәр турындагы тәнкыйть материалларыннан, сүзлекләрдән файдалана ала.

Контроль сочинениеләрне язганда, өзекне (цитатаны) бирүдә хилафлык булмасын өчен, укучыга әсәр текстыннан файдаланырга рөхсәт ителә.

Сочинениеләр картиналар нигезендә дә яздырылырга мөмкин. Укучылар картина темасын үзләренчә ачсалар да, язу алымын (жанрын) укытучы билгели. Бу төр сочинениене яздырыр алдынна төрле әсәрләрдән эятәлекне тулыландырыга ярдәм итәрлек өзекләр укылса, нәтиҗә тагын да яхшырак була.

Ирекле сочинениеләрдә тәкъдим ителгән теманы укучы үзенчә ача, вакыйга һәм геройларга, геройларның үзара мөнәсәбәтенә бәя бирә, үз фикерләрен исбатлау өчен, башка чыганаклардан һәм хыялый мөмкинлекләреннән файдалана. Бу төр сочинениеләр өчен күпмедер уртаклыгы булган берничә тема яки гомуми бер тема сайлана.

Сочинение язарга әзерлек барышында татар әдәбиятынннан программаларга карарга кирәк, чөнки темаларның барысы да мәктәп программасына нигезләнеп алына. Шуның белән бергә, дәрестән тыш укылганнарны тикшерү өчен, 1-2 ирекле тема да тәкъдим ителә.

Тема турында уйлый башлагач та, фикерләр туа.Аларны кыскача терки барырга. өйрәтелә. Шулай яза барганда, фикер тупланмасы барлыкка килер. Аннары, шул фикерләргә таянып, язманың планы төзелә.

Ни өчен план язарга кирәк соң? Сочинение ул- кечкенә күләмле фәнни эш, шуңа күрә,аны логик яктан төзек,эзлекле фактларга таянып язу өчен, план төзүнең әһәмияте бик зур.

Сочинениенең кереш һәм йомгаклау өлеше гомуми күләмнең өчтән берен алып торырга тиеш, ягъни сочинениегез уртача 3-4 бит булса, шуның 0,5 - 1 бите кереш һәм йомгаклау өлешенә бирелә.

Эзлекле һәм тулы язар өчен, план төзи белергә кирәк. Дөрес төзелгән план ул- язманың нигезе.План язмагызның эзлекле бирелгән кыскача эчтәлеген чагылдырырга тиеш.Тикшерүче, планга карап, сезнең сочинениегезнең төп темасын, әйтергә теләгән фикерегезне фактларга таянып дәлиллли һәм нәтиҗә ясый белүегезне күрә алырлык булсын.

План төзегәндә,сочинениенең төп өлешләре билгеләнә һәм бу өлешләр тагын да кечерәк өлешләргә бүленә.

План төзелеп беткәч, аның өлешләре арсындагы бәйләнешне җентекләп тикшереп чыгарга. Кирәк урыннарга кертеләсе өзекләрне(цитаталарны) билгеләргә. Шуннан соң, планыгызга нигезләнеп, язасы фикеркезне эчтән генә сөйләп чыгыгыз һәм ашыкмыйча гына яза башлагыз.

Язма эштән соң беренче юлга, кызыл юл турысыннан башлап, ялгышларның саны күрсәтелә: башта-орфографик,анна соң пунктуацион һәм стилистик хаталар саны языла.Аларны ике нокта аша күрсәтергә була:1:3:2.Бу язылыш 1 орфографик, 3 пунктуацион, 2 стиль хатасы барлыкны аңлата.

9. Изложение һәм сочинениеләрдә еш очрый торган хаталар:

--сүз ясалышында хата җибәрү;

--сүзтезмә яки җөмләләрн дөрес төземәү;

--сүз формаларын дөрес кулланмау: бер килеш кушымчасы урынынаикенчесен язу, тартым һәм зат-сан кушымчаларын бутау, җөмлә кисәкләрен бәйләүдәге төгәлсезлекләр;

--фигыль заманнарын бутау;

--тиңдәш түгел аергычлар арасына өтер кую;

--чикләрен дөрес билгеләмәү аркасында, тыныш билгеләрен үз урынына куймау(аерымланган иярчен кисәкләргә һәм эндәш сзләргә хас);

--фразаара бәйләнеш чараларын дөрес файдаланмау(бу төр кимчелекләрне сөйләм тйгәлсезлегенә дә кертергә ярый);
--туры сөйләм өлешләрен бутау һ.б.

Логик хаталар: орфографик һәм грамматик кагыйдәләрне бозу нәтиҗәсендә мәгънә төгәлсезлегенә китерә торган кимчелекләр.

Фактик хаталар:әсәр исемен,вакыйгаларны,чорны (гасыр,ел,ай,көн һ.б.);персонажларның (герой,канашучы яки аның турында нинди дә булса фикер әйтүче кешенең) исем һәм фамилияләрен,алынган цитаталарның чыганагын бутау;техник төгәлсезлекләр.

Барлык төр хаталар исәпкә алынып, изложение белән сочинениеләргә ике билге куела: беренчесе-эшнең эчтәлеге белән теленә,икенчнсе грамоталылыгына.Укучы дәфтәрләрендә алар 5/4, 4/5, 3/4 һ.б.(санаучыда- беренче,ваклаучыда- икенче бәяләр рәвешендә куела).

Башлангыч сыйныф укучыларының-бөтен төр язма эшләре, 5-8 нче сыйныф укучыларының диктантлары, язма эш башкарылган көнне санамыйча, чираттагы татр теле дәресенә кадәр тикшерелсә, 5-8 нче сыйныфларда изложение һәм сочинениеләре өчен 5-7 , өй сочинениеләрен тикшерүгә 10-12 көн вакыт бирелә. Язма эшләр укучыларга кайтарылганнан соң, алар хаталарын төзәтепяза.Контроль язма эшләр кире кайтарылмый.Уңай бәяләнмәгән язма эшләр укучы тарафыннан яңадан эшләнеш,диктантлар күчертеп яздырыла;изложение һәм сочинениеләр, укытучы күрсәтмәләре нигезендә,кабат башкарыла.Андый эшләр 1 баллга түбән бәяләнә.

Агымдагы, арадаш һәм йомгаклау аттестациясендә укучыларның белемнәрен бәяләү материаллары:

Укучыларның белемнәрен бәяләү максатыннан, программа нигезендә 8 нче сыйныфта контроль диктант, контроль сочинение, контроль изложение яздыру каралган. 8 нче сыйныфта ук 9 нчы сыйныфта үткәреләчәк дәүләт йомгаклау аттестациясенә әзерлек максатыннан, биремнәр КҮМ буенча да үткәрелә. КҮМ үз эченә теоретик сораулардан төзелгән тестны үз эченә алган А өлешеннән, өлешчә практик биремнәрне үз эченә алган В өлешеннән, изложение язу һәм шул изложениедәге төп идеядән чыгып үз фикереңне белдерү максатыннан сочинение язуны үз эченә алган С өлешеннән тора. 1 нче һәм 2 нче яртыеллыкта үткәрелә торган контроль эшләр һәм арадаш аттестация эшләре укучыларның ел дәвамында үзләштергән белемнәрен тикшерү максатыннан, грамматик биремле диктант формасында үткәрелә.

Дәресләрне укытуны тематик планлаштыру

Фән *Татар теле*   **Сыйныф** *8*   **Укытучы** *Әхмәтшина Лариса Михаил кызы*

Дәресләр саны

Сыйныф	**Барлыгы**	**Атнага**
8	105	3

Планлаштырылган контроль эшләр

Сыйныф	**Барлыгы**	**Административ к/э**	**Мөст. эш (тест)**	**СҮ**
8	Диктант-8 Изложение-4 Сочинение-3	2	1	11

Программа

"Татар телендә гомуми төп һәм урта белем бирү мәктәпләре өчен ана теленнән программа" (5-9 нчы сыйныфлар) Төзүче авторлар: Г.Р.Галиуллина, М.М.Шәкүрова, Казан, "Мәгариф" нәшрияты, 2013 ел.

Дәреслек

Сыйныф	**Автор**	**Дәреслек**	**Нәшрият**	**Басма елы**
8	М.З.Зәкиев	"Татар урта гомуми белем бирү мәктәбенең 8 нче сыйныфы өчен татар теле дәреслеге"	Казан, "Мәгариф"	2007

Өстәмә әдәбият

8	1. М.З.Зәкиев. 2. Н.В.Максимов	"Татар урта гомуми белем бирү мәктәбенең 8 нче сыйныфы өчен дидактик материал	Казан, "Мәгариф"	1998 2003

№	Дәрес темасы Дәрес эчтәлеге элементлары	Дәрес тибы	Материалны үзләштерүнең планлаштырылган нәтиҗәсе	Укучылар эшчәнлеге төрләре	Контроль формасы	Дата	
						план	факт
1 НЧЕ ЧИРЕК							
	Тел һәм тел гыйлеме - 1						
1	Тел һәм тел гыйлеме, аның тармаклары, төрки телләр гаиләсе турында төшенчә.	кабатлау	Тел гыйлеменң бүлекләрен искә төшерү. Аларның өйрәнү өлкәләре	Әңгәмә, күчереп язу, күнегүләр эшләү.	Телдән җаваплар, мөстәкыйль күнегүләр эшләү	01.09	
	Үткәннәрне искә төшерү һәм кабатлау - 3						
2	Үткәннәрне искә төшерү: Фонетика, орфоэпия, графика, орфография, лексикология, фразеология, морфология.	кабатлау	Фонетика, орфоэпия, графика, орфография, лексикология, фразеология, морфология үлекләре буенча өйрәнгәннәрне искә төшерү	Әңгәмә, күчереп язу, телдән җаваплар, күнегүләр эшләү.	Телдән җаваплар, мөстәкыйль күнегүләр эшләү	04.09	
3	Кабатлау. Гади җөмлә төрләре, җөмләнең баш һәм иярчен кисәкләре, алар арасында тезүле һәм ияртүле бәйләнеш, аларның белдерелүе һәм җөмләдәге урыны; гади җөмлә ахырында һәм уртасында куела торган тыныш билгеләре.	кабатлау	Гади җөмлә төрләре, җөмләнең баш һәм иярчен кисәкләре, алар арасында тезүле һәм ияртүле бәйләнеш, аларның белдерелүе һәм җөмләдәге урыны; гади җөмлә ахырында һәм уртасында куела торган тыныш билгеләрен кабатлау	Телдән җаваплар, мөстәкыйль күнегүләр эшләү, гади җөмләгә синтаксик анализ	Телдән һәм язма җавапларны бәяләү	05.09	
4	Кабатлау. Җөмлә кисәкләре. Шартлы билгеләрдән файдаланып, җөмләләргә сүз төркемнәре һәм җөмлә кисәкләре ягыннан анализ ясау.	кабатлау	Җөмлә кисәкләре. Шартлы билгеләрдән файдаланып, җөмләләргә сүз төркемнәре һәм җөмлә кисәкләре ягыннан анализ ясауны кабатлау	Әңгәмә, күчереп язу, телдән җаваплар, күнегүләр эшләү. Җөмләләргә морфолог-синтаксик анализ ясау.	Җөмләгә морфологик-синтаксик анализ	08.09	
5	**БСҮ. Үтелгәннәрне кабатлауга тикшерү диктанты**	Сөйләм үстерү	Диагностик диктант: хаталарын бергәләп анализлау, укучыларның уку елы башына белем дәрәҗәләрен билгеләү.	Язма сөйләмдә хәзерге татар әдәби теленең орфографик, лексик, грамматик нормаларын	Диктант язу һәм грамматик бирем үтәү	11.09	

				үтәү			
	Туры һәм кыек сөйләм, диалог, монолог - 9						
6	Туры һәм кыек сөйләм турында төшенчә.	Яңа белем-күнекмәләр бирү	Сөйләмнең ике төрле: телдән һәм язма рәвештә булуы. Сөйләмне башкаручының сөйләүче яки автор дип аталуы. Үзгәртмичә һәм үзгәртеп кулланылган сөйләмнәрнең туры сөйләм һәм кыек сөйләм дип аталуы. Язма әсәрләрдән алынган туры сөйләмнең цитата дип аталуы.	Дәреслек белән эшләү, терәк схема төзү; телдән җаваплар, язмача һәм телдән күнегүләр	Сорауларга җаваплар, кагыйдәләрне белү, схема төзү	12.09	
7	Туры сөйләм янында тыныш билгеләре	Яңа белем-күнекмәләр бирү	Туры сөйләмнең куштырнаклар эченә алынуы. Туры сөйләм янында тыныш билгеләре куюның өч төргә бүленүе	Дәреслек белән эшләү, схемалар төзү; телдән җаваплар, язмача һәм телдән күнегүләр	Телдән җаваплар, кагыйдәләрне белү, күнегүләр эшләү	15.09	
8	Туры сөйләмле җөмләгә анализ ясау тәртибе	Яңа белем-күнекмәләр бирү	Туры сөйләмле җөмләгә анализ ясау тәртибе	Туры сөйләмле җөмләләргә анализ ясау	Туры сөйләмле җөмләгә анализ	18.09	
9	Туры сөйләмне кыек сөйләмгә әйләндерү	Яңа белем-күнекмәләр бирү	Хикәя җөмлә, сорау җөмлә, боерык җөмлә белән бирелгән туры сөйләмне кыек сөйләмгә әйләндергәндә, ия һәм хәбәрнең башка җөмлә кисәкләренә әйләнү үзенчәлекләре әйләнүе.	Дәреслек белән эш, туры сөйләмне кыек сөйләмгә әйләндерүгә төрле төрдәге язмача күнегүләр	Язмача һәм телдән күнегүләр	19.09	
10	Кыек сөйләмне туры сөйләмгә әйләндерү	Катнаш	Кыек сөйләмне туры сөйләмгә әйләндерү үзенчәлекләре	Дәреслек белән эш, кыек сөйләмне туры сөйләмгә әйләндерүгә төрле төрдәге язмача күнегүләр	Язмача һәм телдән күнегүләр	22.09	
11	Туры сөйләмне кыек сөйләмгә, кыек сөйләмне туры сөйләмгә әйләндерүгә күнегүләр	Катнаш	Хикәя җөмлә, сорау җөмлә, боерык җөмлә белән бирелгән туры сөйләмне кыек сөйләмгә әйләндергәндә, ия һәм хәбәрнең	Сорауларга җаваплар, әңгәмәдә катнашу, туры сөйләмне кыек сөйләмгә, кыек	Язмача һәм телдән күнегүләр Иҗади бирем	25.09	

			башка җөмлә кисәкләренә әйләнү үзенчәлекләре әйләнүе һәм кыек сөйләмне туры сөйләмгә әйләндерү үзенчәлекләрен ныгытуга күнегүләр	сөйләмне туры сөйләмгә әйләндерүгә өстәмә җыентык-лардан күнегүләр			
12	**СҮ. "Туры һәм кыек сөйләм" темасына иҗади диктант**	Сөйләм үстерү	Язуда орфография һәм пунктуациянең төп кагыйдәләрен саклау	Дәрестә алган белемнәрне кулланып, грамоталы һәм чиста язу күнекмәсен камилләштерү, иҗади биремне башкару	Диктант, иҗади бирем	26.09	
13	Диалог. Аның дөрес язылышы, тыныш билгеләре. Әңгәмәдә катнаша белү әдәбе. Кешеләр белән аралашуда диалогның әһәмияте	катнаш	Ике яки берничә кешенең үзара сөйләшүе диалог дип аталу, аның дөрес язылышы, тыныш билгеләре. Аерым кешеләрнең диалог эчендәге сүзләренең реплика дип йөртелүе. Әңгәмәдә катнаша белү әдәбе. Кешеләр белән аралашуда диалогның әһәмияте	. Әңгәмәдә катнашу, диалог, аның дөрес язылышы, тыныш билгеләре.	Диалог төзү, диалогны дөрес язу	29.09	
14	Монолог турында төшенчә. Кешенең эчке кичереш-хисләренә нигезләнеп, бер вакыйганы сөйләү һәм язу.	катнаш	Бер кешенең үз-үзе белән яки күңелендәге хисләрен башкалар белән уртаклашуга корылган сөләм. Әдәбиятта аның әһәмияте. Кешенең эчке кичереш-хисләренә нигезләнеп, бер вакыйганы сөйләү һәм язу.	Монолог үрнәкләре белән эшләү, монолог язу	Монолог төзү	02.10	
15	Кабатлау. Монологларны анализлау.	Ныгыту	Үз сөйләмеңнең, төзегән текстларныың дөреслеген тикшерү, андагы грамматик һәм сөйләм хаталарын табып төзәтү	Хаталар өстендә эшләү, бирелгән кагыйдәләргә мисаллар табу, дәлилләү	Хаталар өстендә эш	03.10	
16	**СҮ. Текстта туры сөйләмне куллануга изложение язарга әзерләнү.**	Сөйләм үстерү	Текстның планын төзү, эчтәлеген сөйләү, изложение язу үз сөйләмеңнең, төзегән текстларныың дөреслеген тикшерү, андагы грамматик һәм сөйләм хаталарын табып төзәтү	Текстның планын төзү, эчтәлеген сөйләү, караламада язма сөйләм төзү; язуда орфография һәм пунктуациянең төп	Текстка якын язма сөйләм төзү	06.10	

				кагыйдәләрен саклау			
17	**СҮ. Текстта туры сөйләмне кулланууга изложение язу.**	Сөйләм үстерү	Телдән һәм язма сөйләмдә үз фикереңне иркен рәвештә дөрес итеп, темага туры китереп, эзлекле һәм бәйләнешле итеп белдерү	План нигезендә изложение язу, төзегән текстның дөреслеген тикшерү, андагы грамматик һәм сөйләм хаталарын табып төзәтү	Изложение	09.10	
	Кушма җөмлә - 3						
18	Кушма җөмлә турында гомуми төшенчә	Яңа белем-күнекмәләр бирү	Берничә гади җөмләдән торган җөмләнең кушма җөмлә дип аталауы	Дәреслек белән эш, сорауларга җавап, телдән һәм язмача күнегүләрдә кушма җөмләдә гади җөмлә чикләрен һәм гади җөмләләрнең нигезләрен билгеләү	Схема төзү, телдән җавап, күнегүләр	10.10	
19	Кушма җөмләдә гади җөмлә чикләрен билгеләү	Катнаш	Кушма җөмләдә хәбәрлекле мөнәсәбәтләрдән чыгып гади җөмлә чикләрен билгеләү	Дәреслек белән эш, сорауларга җавап, телдән һәм язмача күнегүләрдә кушма җөмләдә гади җөмлә чикләрен һәм гади җөмләләрнең нигезләрен билгеләү	Иҗади бирем	13.10	
20	Практик эш. “Кушма җөмләләр” темасына күнегүләр. Кушма җөмләләрне тиңдәш хәбәрле гади җөмләләр һәм аерымланган иярчен кисәкле гади җөмләләрдән аеру	Ныгыту	Кушма җөмләләрне тиңдәш хәбәрле гади җөмләләр һәм аерымланган иярчен кисәкле гади җөмләләрдән аеру	Текст белән эш, текст эчендә кушма җөмләләрне аеру. Кушма җөмләләрне тиңдәш хәбәрле гади җөмләләр һәм аерымланган иярчен кисәкле гади җөмләләрдән аеруга күнегүләр	Практик күнегүләр, контроль күнегү	16.10	

21	**СҮ."Кушма җөмлә" темасы буенча грамматик диктант.**	Сөйләм үстерү	Язуда орфография һәм пунктуациянең төп кагыйдәләрен саклау	Дәрестә алган белемнәрне кулланып, грамоталы һәм чиста язу күнекмәсен камилләштерү.	Диктант, грамматик бирем	17.10	
	Тезмә кушма җөмлә һәм аның төрләре - 6						
22	Тезмә кушма җөмлә турында төшенчә. Теркәгечле һәм теркәгечсез тезмә кушма җөмләләр.	Яңа белем-күнекмәләр бирү	Үзара тезү юлы белән бәйләнгән җөмләләрдән торган кушма җөмләнең тезмә кушма җөмлә дип аталауы. Гади җөмләләрне үзара тезүче теркәгечләр ярдәмендә бәйләнгән кушма җөмләнең теркәгечле тезмә кушма җөмлә дип, ә гади җөмләләрне үзара бәйләүдә теркәгечләр катнашмаса, андый кушма җөмләнең теркәгечсез тезмә кушма җөмлә дип аталуы	Дәреслек белән эш, телдән җаваплар, мөстәкыйль язмача күнегүләр эшләү	Схема төзү, сорауларга җавап, кагыйдәләр белән эш, күнегүләр	20.10	
23	Теркәгечле тезмә кушма җөмлә төрләре	Катнаш	Кушма җөмләдәге гади җөмләләрне үзара бәйли торган тезүче теркәгечләр: җыючы, каршы куючы, бүлүче теркәгечләр булуы. Теркәгечле тезмә кушма җөмлә эчендәге гади җөмләләрнең бер-берсеннән өтер белән аерылуы	Дәреслек белән эш, телдән җаваплар, мөстәкыйль язмача күнегүләр эшләү	Схема төзү, сорауларга җавап, кагыйдәләр белән эш, күнегүләр	23.10	
24	Теркәгечсез тезмә кушма җөмлә төрләре, алардагы гади җөмләләрне үзара бәйләүче чаралар	Катнаш	Теркәгечсез тезмә кушма җөмләдәге гади җөмләләрнең үзара санау һәм каршы кую интонациясе ярдәмендә теркәлүләре	Дәреслек белән эш, телдән җаваплар, мөстәкыйль язмача күнегүләр эшләү	Схема төзү, сорауларга җавап, кагыйдәләр белән эш, күнегүләр	24.10	
25	Тезмә кушма җөмлә эчендә үзара бәйләүче чаралар һәм тыныш билгеләре.	Катнаш	Теркәгечле тезмә кушма җөмлә эчендәге гади җөмләләрнең бер-берсеннән өтер белән аерылуы. Теркәгечсез тезмә кушма	Тыныш билгеләрен кую кагыйдәләре, иҗади күнегүләр	Схема төзү, сорауларга җавап, кагыйдәләр	27.10	

			җөмләләрдә, гади җөмләләрне аеру өчен өч төрле билге: өтер, нокталы өтер, сызык куллану.		белән эш, күнегүләр		
26	Тезмә кушма җөмләләр буенча күнегүләр эшләү.	Ныгыту	Тезмә кушма җөмләләр, аларның ике төре, аларда тыныш билгеләре кую	Дәреслек белән эш, телдән җаваплар, мөстәкыйль язмача күнегүләр эшләү	Дәреслектән һәм өстәмә җыентыклардан күнегүләр эшләү	30.10	
27	Тезмә кушма җөмләләр буенча күнегүләр эшләү. Тезмә кушма җөмләләргә синтаксик анализ ясау.	Ныгыту	Тезмә кушма җөмләләргә синтаксик анализ ясау үрнәге, үрнәк буенча һәм мөстәкыйль рәвештә синтаксик анализ ясау	Тезмә кушма җөмләләргә синтаксик анализ ясау.	Тезмә кушма җөмләләргә синтаксик анализ ясау.	31.10	
			2 НЧЕ ЧИРЕК				
28	**СҮ. “Тезмә кушма җөмләләр” темасына мөстәкыйль эш**	Тикшерү	“Тезмә кушма җөмләләр” темасына мөстәкыйль эш башкару: җөмләләрнең төрен билгеләү, бәйләүче чараларны күрсәтү, тыныш билгеләре кую, бер җөмләгә синтаксик анализ ясау	сорауларга җавап бирү, тест биремнәре үтәү , җөмләгә синтаксик анализ ясау	Мөстәкыйль эш	10.11	
	Иярченле кушма җөмлә - 26						
29	Үзара ияртү юлы белән бәйләнгән җөмләләр. Иярченле кушма җөмлә турында төшенчә бирү.	Яңа белем-күнекмәләр бирү	Ияртүле бәйләнеш, анда иярүче һәм ияртүче кисәк. Әлеге бәйләнешнең кушма җөмләдәге гади җөмләләр арасында да булуы. Үзара ияртү юлы белән бәйләнгән җөмләнең иярченле кушма җөмлә дип аталуы. Ияреп килгәне – иярчен җөмлә, ияртеп килгәне баш җөмлә дип аталуы.	Дәреслек белән эш, телдән җаваплар, мөстәкыйль язмача күнегүләр эшләү	Схема төзү, сорауларга җавап, кагыйдәләр белән эш, күнегүләр	13.11	
30	Иярченле кушма җөмләнең төзелеше. Синтетик иярчен кушма җөмләләр	Катнаш	Иярченле кушма җөмләләрнең синтетик һәм аналитик төрләргә бүленүе. Баш җөмләгә үзенең хәбәре составындагы чаралар ярдәмендә ияргән, шунлыктан аңа керешеп киткән җөмләнең синтетик	Дәреслек белән эш, телдән җаваплар, мөстәкыйль язмача күнегүләр эшләү	Схема төзү, сорауларга җавап, кагыйдәләр белән эш, күнегүләр	14.11	

			иярчен дип аталауы, синтетик иярчен җөмләләрнең татар теленә (төрки телләргә) хас булуы, рус телендә аларның булмавы				
31	Синтетик иярчен җөмләләрдә бәйләүче чаралар, алар янында тыныш билгеләре.	Катнаш	Синтетик иярчен җөмлә белән баш җөмлә арасына бер генә билге – бары тик өтер генә куелу. Үзе бәйләнгән сүздән ерак торган синтетик иярчен җөмләнең баш җөмләдән өтер белән аерылуы. Үзе ияргән сүз белән янәшә торган синтетик иярчен җөмләнед баш җөмләдән бернинди тыныш билгесе белән дә аерылмавы	Дәреслек белән эш, телдән җаваплар, мөстәкыйль язмача күнегүләр эшләү	Схема төзү, сорауларга җавап, кагыйдәләр белән эш, күнегүләр	17.11	
32	Практик эш. “Синтетик иярчен кушма җөмләләр” буенча күнегүләр эшләү.	ныгыту	Синтетик иярчен җөмләдәге гади җөмләләрне һәм бәйләүче чараларны аеру, схемалар төзү	Текст белән эш, текст эчендә синтетик иярчен кушма җөмләләрне аеру һәм мөстәкыйль рәвештә синтетик иярченле кушма җөмләләр төзү	Практик күнегүләр, контроль күнегү	20.11	
33	**СҮ. “Синтетик иярчен кушма җөмләләр” темасына изложение язарга әзерләнү**	Сөйләм үстерү	Текстның планын төзү, эчтәлеген сөйләү, изложение язу үз сөйләмеңнең, төзегән текстларныың дөреслеген тикшерү, андагы грамматик һәм сөйләм хаталарын табып төзәтү	Дәреслек белән эш, телдән җаваплар, мөстәкыйль язмача күнегүләр эшләү	Схема төзү, сорауларга җавап, кагыйдәләр белән эш, күнегүләр	21.11	
34	**СҮ. “Синтетик иярчен кушма җөмләләр” темасына сочинение элементлары белән изложение язу.**	Сөйләм үстерү	Телдән һәм язма сөйләмдә үз фикереңне иркен рәвештә дөрес итеп, темага туры китереп, эзлекле һәм бәйләнешле итеп белдерү	План нигезендә изложение язу, төзегән текстның дөреслеген тикшерү, андагы грамматик һәм сөйләм хаталарын табып төзәтү	Изложение	24.11	
35	Аналитик иярчен җөмләләр,	Яңа белем-	Баш җөмләгә үзенең составында	Дәреслек белән эш,	Схема төзү,	27.11	

	аларда бәйләүче чаралар, баш һәм иярчен җөмләләрнең урыны.	күнекмәләр бирү	тормы торган чаралар ярдәмендә ияргән җөмләләрнең аналитик иярчен җөмлә дип аталуы. Аналитик иярчен җөмләләрнең баш җөмләгә мөнәсәбәтле сүзләр, теркәгеч һәм тергәгеч сүзләр, көттерү интонациясе белән бәйләнүе	телдән җаваплар, мөстәкыйль язмача күнегүләр эшләү	сорауларга җавап, кагыйдәләр белән эш, күнегүләр		
36	Аналитик иярчен җөмләләр янында тыныш билгеләре.	Катнаш	Баш җөмләгә парлы мөнәсәбәтле сүзләр һәм ияртүче теркәгечләр ярдәмендә бәйләнгән иярчен җөмләләрн янянда өтер куелу. Баш җөмләгә көттерү паузасы белән бәйләнгән иярчен җөмләләр янында һәрвакыт ике нокта куелу. Ялгызак мөнәсәбәтле сүзе булган баш җөмлә иярчен җөмләдән соң килсә, җөмләләр арасында көттерү паузасы ясалу һәм шул урында ике нокта куелу.	Дәреслек белән эш, телдән җаваплар, мөстәкыйль язмача күнегүләр эшләү	Схема төзү, сорауларга җавап, кагыйдәләр белән эш, күнегүләр	28.11	
37	Практик эш. “Аналитик иярчен җөмләләр” темасына күнегүләр эшләү	Ныгыту	Аналитик иярчен җөмләдәге гади җөмләләрне һәм бәйләүче чараларны аеру, схемалар төзү	Текст белән эш, текст эчендә синтетик иярчен кушма җөмләләрне аеру һәм мөстәкыйль рәвештә синтетик иярченле кушма җөмләләр төзү	Практик күнегүләр, контроль күнегү	01.12	
38	**СҮ. “Аналитик һәм синтетик җөмләләр” темасына искәртмәле диктант**	Сөйләм үстерү	Язуда орфография һәм пунктуациянең төп кагыйдәләрен саклау, грамоталылыкны тикшерү	Дәрестә алган белемнәрне кулланып, грамоталы һәм чиста язу күнекмәсен камилләштерү.	Диктант, грамматик бирем	04.12	
39	Иярченле кушма җөмләләр синонимлыгы	Яңа белем-күнекмәләр бирү	Синонимик иярченле кушма җөмләләрдә мәгънә, нигездә бер үк булуы, иярчен җөмләләрнең дә бер	Бирелгән җөмләләр эченнән үзара синоним булганнарын аера белү,	Иҗади биремле күнегүләр	05.12	

			үк мәгънәле сорауга җавап бирүләре	бер җөмләнең берничә синоним парын төзи белү			
40	Иярченле кушма җөмләләр синонимлыгы. Аналитик һәм синтетик иярченле кушма җөмләләрнең синоним парларын төзү.	Катнаш	Аналитик иярчен кушма җөмләләрнең синоним синтетик парларын, синтетик иярчен кушма җөмләләрнең синоним аналитик парларын төзү	Аналитик һәм синтетик иярченле кушма җөмләләрнең синоним парларын төзү.	Иҗади биремле күнегүләр, сорауларга җаваплар	08.12	
41	**“Аналитик һәм синтетик җөмләләр” темасына контроль диктант**	Тикшерү	Язуда орфография һәм пунктуациянең төп кагыйдәләрен саклау, грамоталылыкны тикшерү	Дәрестә алган белемнәрне кулланып, грамоталы һәм чиста язу күнекмәсен камилләштерү.	Контроль диктант, грамматик бирем	11.12	
42	**СҮ. Хаталар өстендә эш. Диктантларга анализ.**	Ныгыту	Үз сөйләмеңнең, төзегән текстларныың дөреслеген тикшерү, андагы грамматик һәм сөйләм хаталарын табып төзәтү	Хаталар өстендә эшләү, бирелгән кагыйдәләргә мисаллар табу, дәлилләү	Хаталар өстендә эш	12.12	
43	Иярченле кушма җөмләләрнең мәгънә ягыннан төрләре	Яңа белем-күнекмәләр бирү	Иярченле кушма җөмләләрнең мәгънә ягыннан алты төргә бүленүе. Баш җөмләдәге мөнәсәбәтле сүз кайсы кисәк булып килсә, аның ярдәмендә бәйләнгән иярчен җөмләнең дә шул ук кисәккә туры килә торган иярчен кисәк булуы	Иярченле кушма җөмләләрнең мәгънә ягыннан алты төргә бүленүен белү, шуларны билгеләүгә күнегүләр эшләү	Иҗади биремле күнегүләр, сорауларга җаваплар, график диктант	15.12	
44	Иярчен ия һәм иярчен хәбәр җөмләле кушма җөмләләр: төзелеше һәм мәгънәсе ягыннан төрләре.	Катнаш	Иярчен ия җөмләнең баш җөмләнең иясе урынына, иярчен хәбәр җөмләнең баш җөмләнең хәбәреурынына килүе. Мәгънәләре. Сораулары. Төрләре.	Иярчен ия һәм иярчен хәбәр җөмләләрне танып белү, төзелеше һәм мәгънәсе ягыннан төрләрен аеру	Телдән һәм язмача күнегүләр эшләү	18.12	
45	Иярчен ия һәм иярчен хәбәр җөмләле кушма җөмләләр: иярчен җөмләне баш җөмләгә бәйләүче чаралар, тыныш билгеләре.	Ныгыту	Иярчен ия һәм иярчен хәбәр җөмләләрнең башлыча аналитик кына булулары; баш җөмлә белән иярчен җөмлә арасында бәйләүче чаралар һәм тыныш билгеләре	Иярчен ия һәм иярчен хәбәр җөмләләр арасында тыныш билгеләре кую, бәйләүче чараларны билгеләү, схемалар	Тыныш билгеләрен куеп, бәйләүче чараларны күрсәтеп схемалар төзү	19.12	

				төзү			
46	**СҮ. Картина буенча сочинение язарга әзерләнү. (А.М.Родионовның “Икмәк” картинасы буенча)**	Сөйләм үстерү һәм белемнәрне бәяләү	Сочинение-фикерләмә язуның үзенчәлекләрен ныгыту. Картина буенча язма сөйләм төзү күнекмәләрен үстерү. Яшәү һәм үлем мөнәсәбәтен раслау.	План нигезендә бәйләнешле язма сөйләм төзү. Картинадагы төп образны ача белү	Сочинение-фикерләмә	22.12	
47	**СҮ. Картина буенча сочинение язу (А.М.Родионовның “Икмәк” картинасы)**	Сөйләм үстерү	Сочинение-фикерләмә язуның үзенчәлекләрен ныгыту. Картина буенча язма сөйләм төзү күнекмәләрен үстерү. Яшәү һәм үлем мөнәсәбәтен раслау.	План нигезендә бәйләнешле язма сөйләм төзү. Картинадагы төп образны ачу	Сочинение-фикерләмә	25.12	
48	Иярчен аергыч һәм иярчен тәмамлык җөмләле кушма җөмлә: төзелеше һәм мәгънәсе ягыннан төрләре.	Яңа белем-күнекмәләр бирү	Иярчен аергыч җөмләнең баш җөмләнең аергычы урынына, иярчен тәмамлык җөмләнең баш җөмләнең тәмамлыгы урынына килүе. Мәгънәләре. Сораулары. Төрләре.	Иярчен аергыч һәм иярчен тәмамлык җөмләләрне танып белү, төзелеше һәм мәгънәсе ягыннан төрләрен аеру	Телдән һәм язмача күнегүләр эшләү	26.12	
3 НЧЕ ЧИРЕК							
49	Иярчен аергыч һәм иярчен тәмамлык җөмләле кушма җөмләләр: иярчен җөмләне баш җөмләгә бәйләүче аналитик һәм синтетик чаралар, тыныш билгеләре.	Катнаш	Иярчен аергыч җөмләләрнең башлыча аналитик кына булулары; иярчен тәмамлык җөмләләрнең аналитик та, синтетик та булуы; баш җөмлә белән иярчен җөмлә арасында бәйләүче чаралар һәм тыныш билгеләрен кую яки куймау	Иярчен аергыч һәм иярчен тәмамлык җөмләләр арасында тыныш билгеләре кую, бәйләүче чараларны билгеләү, схемалар төзү	Тыныш билгеләрен куеп, бәйләүче чараларны күрсәтеп схемалар төзү	12.01	
50	Практик эш. Иярчен ия, иярчен хәбәр, иярчен тәмамлык, иярчен аергыч җөмләләр буенча күнегүләр эшләү	Ныгыту	Иярчен ия, иярчен хәбәр, иярчен тәмамлык, иярчен аергыч җөмләләр буенча күнегүләр эшләү: баш һәм иярчен җөмләләрне аеру, бәйләүче чараларны билгеләү, җөмләнең төзелеше ягыннан төрен билгеләү, җәяле схемасын төзү	Текст белән эш, текст эчендә иярчен ия, иярчен хәбәр, иярчен тәмамлык, иярчен аергыч җөмләләрне аеру һәм аларның бәйләүче чаралары буенча төрләрен аеру, схемаларын төзү	Практик күнегүләр, контроль күнегү	15.01	
51	Иярчен вакыт һәм урын	Яңа белем-	Иярчен вакыт җөмләнең баш	Иярчен вакыт һәм	Телдән һәм	16.01	

	җөмләле кушма җөмлә: төзелеше һәм мәгънәсе ягыннан төрләре.	күнекмәләр бирү	җөмләнең вакыт хәле урынына, иярчен урын җөмләнең баш җөмләнең урын хәле урынына килүе. Мәгънәләре. Сораулары. Төрләре.	иярчен урын җөмләләрне танып белү, төзелеше һәм мәгънәсе ягыннан төрләрен аеру	язмача күнегүләр эшләү		
52	Иярчен вакыт һәм иярчен урын җөмләле кушма җөмләләр: иярчен җөмләне баш җөмләгә бәйләүче аналитик һәм синтетик чаралар, тыныш билгеләре.	Катнаш	Иярчен вакыт һәм иярчен урын җөмләләрнең аналитик та, синтетик та булулары; иярчен җөмләне баш җөмләгә бәйләүче аналитик һәм синтетик чаралар, тыныш билгеләре.	Иярчен вакыт һәм иярчен урын җөмләләр арасында тыныш билгеләре кую, бәйләүче чараларны билгеләү, схемалар төзү	Тыныш билгеләрен куеп, бәйләүче чараларны күрсәтеп схемалар төзү	19.01	
53	**СҮ. Өйрәнгән иярчен җөмләләрне язма сөйләмдә куллануга сочинение”Туган авылым” (“Туган авылым табигате”)**	Сөйләм үстерү	Үз күзәтүләреңнән чыгып, язма сөйләм төзү төрле чыганаклардан кирәкле мәгълүматны таба белү	Язма сөйләмдә үз фикереңне иркен рәвештә дөрес итеп, темага туры китереп, эзлекле һәм бәйләнешле итеп белдерү, сөйләмдә үзерге татар әдәби теленең орфоэпик,лексик һәм грамматик нормаларын үтәү, язуда орфография һәм пунктуациянең төп кагыйдәләрен саклау	Сочинение	22.01	
54	Иярчен рәвеш һәм иярчен күләм җөмләле кушма җөмлә: төзелеше һәм мәгънәсе ягыннан төрләре.	Яңа белем-күнекмәләр бирү	Иярчен рәвеш җөмләнең баш җөмләнең рәвеш хәле урынына, иярчен күләм җөмләнең баш җөмләнең күләм хәле урынына килүе. Мәгънәләре. Сораулары. Төрләре.	Иярчен рәвеш һәм иярчен күләм җөмләләрне танып белү, төзелеше һәм мәгънәсе ягыннан төрләрен аеру	Телдән һәм язмача күнегүләр эшләү	23.01	
55	Иярчен рәвеш һәм иярчен күләм җөмләле кушма җөмләләр: иярчен җөмләне баш җөмләгә	Катнаш	Иярчен рәвеш һәм иярчен күләм җөмләләрнең аналитик та, синтетик та булулары; иярчен җөмләне баш	Иярчен рәвеш һәм иярчен күләм җөмләләр арасында	Тыныш билгеләрен куеп, бәйләүче	26.01	

	бәйләүче аналитик һәм синтетик чаралар, тыныш билгеләре		җөмләгә бәйләүче аналитик һәм синтетик чаралар, тыныш билгеләре.	тыныш билгеләре кую, бәйләүче чараларны билгеләү, схемалар төзү	чараларны күрсәтеп схемалар төзү		
56	Иярчен сәбәп һәм иярчен максат җөмләле кушма җөмлә: төзелеше һәм мәгънәсе ягыннан төрләре.	Яңа белем-күнекмәләр бирү	Иярчен сәбәп җөмләнең баш җөмләнең сәбәп хәле урынына, иярчен максат җөмләнең баш җөмләнең максат хәле урынына килүе. Мәгънәләре. Сораулары. Төрләре.	Иярчен сәбәп һәм иярчен максат җөмләләрне танып белү, төзелеше һәм мәгънәсе ягыннан төрләрен аеру	Телдән һәм язмача күнегүләр эшләү	29.01	
57	Иярчен сәбәп һәм иярчен максат җөмләле кушма җөмләләр: иярчен җөмләне баш җөмләгә бәйләүче аналитик һәм синтетик чаралар, тыныш билгеләре	Катнаш	Иярчен сәбәп һәм иярчен максат җөмләләрнең аналитик та, синтетик та булулары; иярчен җөмләне баш җөмләгә бәйләүче аналитик һәм синтетик чаралар, тыныш билгеләре.	Иярчен сәбәп һәм иярчен максат җөмләләр арасында тыныш билгеләре кую, бәйләүче чараларны билгеләү, схемалар төзү	Тыныш билгеләрен куеп, бәйләүче чараларны күрсәтеп схемалар төзү	30.01	
58	Практик эш. Иярчен вакыт, иярчен урын, иярчен рәвеш, иярчен күләм, иярчен сәбәп, иярчен максат җөмләләр буенча күнегүләр эшләү.	Ныгыту	Иярчен вакыт, иярчен урын, иярчен рәвеш, иярчен күләм, иярчен сәбәп, иярчен максат җөмләләр буенча күнегүләр эшләү: баш һәм иярчен җөмләләрне аеру, бәйләүче чараларны билгеләү, җөмләнең төзелеше ягыннан төрен билгеләү, җәяле схемасын төзү	Текст белән эш, текст эчендә вакыт, иярчен урын, иярчен рәвеш, иярчен күләм, иярчен сәбәп, иярчен максат җөмләләрне аеру һәм аларның бәйләүче чаралары буенча төрләрен аеру, схемаларын төзү	Практик күнегүләр, контроль күнегү	02.02	
59	**СҮ. Өйрәнгән иярчен җөмләләрне сөйләмдә куллануга изложение язарга әзерләнү**	Сөйләм үстерү	Текстның планын төзү, эчтәлеген сөйләү, изложение язу үз сөйләмеңнең, төзегән текстларныың дөреслеген тикшерү, андагы грамматик һәм сөйләм хаталарын табып төзәтү	Текстның планын төзү, эчтәлеген сөйләү, караламада язма сөйләм төзү; язуда орфография һәм пунктуациянең төп кагыйдәләрен саклау	Текстка якын язма сөйләм төзү	05.02	
60	**СҮ. Өйрәнгән иярчен**	Сөйләм	Телдән һәм язма сөйләмдә үз	План нигезендә	Изложение	06.02	

	җөмләләрне куллануга изложение язу	үстерү	фикереңне иркен рәвештә дөрес итеп, темага туры китереп, эзлекле һәм бәйләнешле итеп белдерү	изложение язу, төзегән текстның дөреслеген тикшерү, андагы грамматик һәм сөйләм хаталарын табып төзәтү			
61	Иярчен шарт һәм кире җөмләле кушма җөмлә: төзелеше һәм мәгънәсе ягыннан төре.	Яңа белем-күнекмәләр бирү	Иярчен шарт җөмләнең баш җөмләнең шарт хәле урынына, иярчен кире җөмләнең баш җөмләнең кире хәле урынына килүе. Мәгънәләре. Сораулары. Төрләре.	Иярчен шарт һәм иярчен кире җөмләләрне танып белү, төзелеше һәм мәгънәсе ягыннан төрләрен аеру	Телдән һәм язмача күнегүләр эшләү	09.02	
62	Иярчен шарт һәм кире җөмләле кушма җөмләләр: иярчен җөмләне баш җөмләгә бәйләүче аналитик һәм синтетик чаралар, тыныш билгеләре.	Катнаш	Иярчен шарт һәм иярчен кире җөмләләрнең аналитик та, синтетик та булулары; иярчен җөмләне баш җөмләгә бәйләүче аналитик һәм синтетик чаралар, тыныш билгеләре.	Иярчен шарт һәм иярчен кире җөмләләр арасында тыныш билгеләре кую, бәйләүче чараларны билгеләү, схемалар төзү	Тыныш билгеләрен куеп, бәйләүче чараларны күрсәтеп схемалар төзү	12.02	
63	Иярченле кушма җөмләләрне гомумиләштереп кабатлау	Ныгыту	Иярченле җөмләләр буенча белгәннәрне кабатлау: баш һәм иярчен җөмләләрне аеру, бәйләүче чараларны билгеләү, җөмләнең төзелеше ягыннан төрен билгеләү, җәяле схемасын төзү	Текст белән эш, текст эчендә иярченле кушма җөмләләрне танып белү һәм аларның бәйләүче чаралары буенча төрләрен аеру, схемаларын төзү	Практик күнегүләр, контроль күнегү	13.02	
64	Иярченле кушма җөмләләрне гомумиләштереп кабатлау: җөмләләргә синтаксик анализ ясау.	Катнаш	Бүлек буенча өйрәнгәннәрне ныгыту. Кушма җөмләләрне схемаларда күрсәтү күнекмәләре булдыру. Иярченле җөмләләр буенча белгәннәрне кабатлау: баш һәм иярчен җөмләләрне аеру, бәйләүче чараларны билгеләү, җөмләнең төзелеше ягыннан төрен	Текст белән эш, текст эчендә иярченле кушма җөмләләрне танып белү һәм аларга синтаксик анализ ясау.	Иярченле кушмага синтаксик анализ ясау	16.02	

			билгеләү, җөяле схемасын төзү, синтаксик анализ ясау				
65	**СҮ. “Иярченле кушма җөмләләр” темасына грамматик диктант**	Сөйләм үстерү	Язуда орфография һәм пунктуациянең төп кагыйдәләрен саклау	Дәрестә алган белемнәрне кулланып, грамоталы һәм чиста язу күнекмәсен камилләштерү.	Диктант, грамматик бирем	19.02	
	Катлаулы төзелмәләр - 15						
66	Катлаулы төзелмәләр турында төшенчә. Күп тезмәле катлаулы кушма җөмлә: компонентларын үзара бәйләүче чаралар, тыныш билгеләре. Схемаларда күрсәтү күнекмәләре булдыру.	Яңа белем-күнекмәләр бирү	Икедән артык җөмләдән торган кушма җөмләләрнең катлаулы төзелмә дип йөртелүләре. Катлаулы кушма җөмләләргә күп иярченле кушма җөмләләр, катнаш кушма җөмләләр һәм теземнең керүе.	Катлаулы төзелмәләр турында төшенчәне һәм аның төрләрен белү. Күп тезмәле катлаулы кушма җөмләдә үзара бәйләүче чараларны, тыныш билгеләрен кую кагыйдәләрен белү. Схемаларда күрсәтә белү	Үрнәк буенча һәм дәреслектән мөстәкыйль күнегүләр эшләү, схемалар төзү	20.02	
67	Күп иярченле кушма җөмлә һәм аның төрләре.Тиңдәш ияргле күп иярченле кушма җөмлә. Схемаларда күрсәтү күнекмәләре булдыру.	Катнаш	Гади җөмләләрнең үзара ияртү юлы белән генә бәйләнгән катлаулы төзелмәнең күп иярченле кушма җөмлә дип аталуы. Аның төрләре. Схемаларда күрсәтү күнекмәләре Ике җөмләнең бер баш җөмләгә ияреп килеп, һәм ул җөмләләрнең икесе дә мәгънәләре буенча бер төргә караса, андый җөмләләрнең тиңдәш ияргле күп иярченле кушма җөмлә дип аталуы.	Тиңдәш иярүле күп иярченле кушма җөмләләрне танып белү, схемада күрсәтү	Күнегүләр эшләү, схемаларын төзү	26.02	
68	Тиңдәш иярүле күп иярченле кушма җөмлә: компонентларын үзара бәйләүче чаралар, тыныш билгеләре.	Катнаш	Ике җөмләнең бер баш җөмләгә ияреп килеп, һәм ул җөмләләрнең икесе дә мәгънәләре буенча бер төргә караса, андый җөмләләрнең тиңдәш иярүле күп иярченле кушма	Тиңдәш иярүле күп иярченле кушма җөмләләрдә тыныш билгеләрен кую, бәйләүче чараларны	Күнегүләр эшләү, схемаларын төзү	27.02	

			җөмлә дип аталуы. Андый җөмләләрдә тыныш билгеләренең куелышы. Схемаларда күрсәтү күнекмәләре	билгаләү, схемада күрсәтү			
69	Тиңдәш түгел иярүле күп иярченле кушма җөмлә. Схемаларда күрсәтү күнекмәләре булдыру.	Яңа белем-күнекмәләр бирү	Ике җөмләнең бер баш җөмләгә ияреп килеп, һәм ул җөмләләрнең икесе дә мәгънәләре буенча ике төргә караса, андый җөмләләрнең тиңдәш иярүле күп иярченле кушма җөмлә дип аталуы	Тиңдәш түгел иярүле күп иярченле кушма җөмләләрне танып белү, схемада күрсәтү	Күнегүләр эшләү, схемаларын төзү	02.03	
70	Тиңдәш түгел иярүле күп иярченле кушма җөмлә: компонентларын үзара бәйләүче чаралар, тыныш билгеләре.	Катнаш	Ике җөмләнең бер баш җөмләгә ияреп килеп, һәм ул җөмләләрнең икесе дә мәгънәләре буенча ике төргә караса, андый җөмләләрнең тиңдәш иярүле күп иярченле кушма җөмлә дип аталуы. Андый җөмләләрдә тыныш билгеләренең куелышы. Схемаларда күрсәтү күнекмәләре	Тиңдәш түгел иярүле күп иярченле кушма җөмләләрдә тыныш билгеләрен кую, бәйләүче чараларны билгаләү, схемада күрсәтү	Күнегүләр эшләү, схемаларын төзү	05.03	
71	Практик эш. Тиңдәш һәм тиңдәш түгел иярүле күп иярченле кушма җөмләләр буенча күнегүләр эшләү	Ныгыту	Тиңдәш һәм тиңдәш түгел иярүле күп иярченле кушма җөмләләр буенча күнегүләр эшләү: гади җөмләләргә аеру, җөмләләрнең нигезен табу, бәйләүче чараларын күрсәтү, схемаларда күрсәтү алымнары.	Текст белән эш, текст эчендә тиңдәш һәм тиңдәш түгел иярүле күп иярченле кушма җөмләләрне аеру һәм аларның бәйләүче чаралары буенча төрләрен аеру, схемаларын төзү	Практик күнегүләр, контроль күнегү	06.03	
72	**СҮ. Күп иярченле кушма җөмләләрне өйрәнүгә грамматик диктант**	Сөйләм үстерү	Язуда орфография һәм пунктуациянең төп кагыйдәләрен саклау	Дәрестә алган белемнәрне кулланып, грамоталы һәм чиста язу күнекмәсен камилләштерү.	Диктант, грамматик бирем	12.03	
73	Бер-бер артлы иярүле күп иярченле кушма җөмлә.	Яңа белем-күнекмәләр	Ике җөмләнең бер баш җөмләгә бер-бер артлы ияреп килүләренең	Бер-бер артлы иярүле күп иярченле кушма	Күнегүләр эшләү,	13.03	

	Схемаларда күрсәтү күнекмәләре булдыру.	бирү	бер-бер артлы иярүле күп иярченле кушма җөмлә дип аталулары. Андый җөмләләрне схемаларда күрсәтү.	җөмләләрне танып белү, схемада күрсәтү	схемаларын төзү		
74	Бер-бер артлы иярүле күп иярченле кушма җөмлә: компонентларын үзара бәйләүче чаралар, тыныш билгеләре	Ныгыту	Ике җөмләнең бер баш җөмләгә бер-бер артлы ияреп килүләренең бер-бер артлы иярүле күп иярченле кушма җөмлә дип аталулары. Андый җөмләләрдә үзара бәйләүче чаралар һәм тыныш билгеләренең куелышы.	Бер-бер артлы иярүле күп иярченле кушма җөмләләрдә тыныш билгеләрен кую, бәйләүче чараларны билгаләү, схемада күрсәтү	Күнегүләр эшләү, схемаларын төзү	16.03	
75	Берничә төр иярүле күп иярченле кушма җөмлә. Схемаларда күрсәтү күнекмәләре булдыру.	Катнаш	Күп иярченле кушма җөмләләр үзара тиңдәш иярү, тиңдәш түгел иярү, бер-бер артлы иярү юлы белән(кимендә ике төрле бәйләнеш) бәйләнсәләр, мондый җөмләләрнең берничә төр иярүле күп иярченле кушма җөмлә дип аталулары. Андый җөмләләрне схемаларда күрсәтү.	Берничә төр иярүле күп иярченле кушма җөмләләрне танып белү, схемада күрсәтү	Күнегүләр эшләү, схемаларын төзү	19.03	
76	Берничә төр иярүле күп иярченле кушма җөмлә:компонентларын үзара бәйләүче чаралар, тыныш билгеләре.	Катнаш	Күп иярченле кушма җөмләләр үзара тиңдәш иярү, тиңдәш түгел иярү, бер-бер артлы иярү юлы белән(кимендә ике төрле бәйләнеш) бәйләнсәләр, мондый җөмләләрнең берничә төр иярүле күп иярченле кушма җөмлә дип аталулары. Андый җөмләләрдә үзара бәйләүче чаралар һәм тыныш билгеләренең куелышы	Берничә төр иярүле күп иярченле кушма җөмләләрдә тыныш билгеләрен кую, бәйләүче чараларны билгаләү, схемада күрсәтү	Күнегүләр эшләү, схемаларын төзү	20.03	
4 НЧЕ ЧИРЕК							
77	"Күп иярченле кушма җөмләләр" темасы буенча күнегүләр эшләү, синтаксик анализ ясау.	Катнаш	Күп иярченле кушма җөмләләргә синтаксик анализ ясау: гади җөмләләргә таркату, җөмләләрнең нигезен билгеләү, схемаларын төзү,	Текст белән эш, текст эчендә күп иярченле кушма җөмләләрнең барлык төрләрен дә	Практик күнегүләр, контроль күнегү	02.04	

			бәйләүче чараларын күрсәтү, җөмләгә тулы бәяләмә бирү.	аера белү һәм аларның бәйләүче чаралары буенча төрләрен аеру, схемаларын төзү			
78	**СҮ. Күп иярченле кушма җөмләләрне сөйләмдә куллануга изложение язарга әзерлек.**	Сөйләм үстерү	Текстның планын төзү, эчтәлеген сөйләү, изложение язу үз сөйләмеңнең, төзегән текстларныың дөреслеген тикшерү, андагы грамматик һәм сөйләм хаталарын табып төзәтү	Текстның планын төзү, эчтәлеген сөйләү, караламада язма сөйләм төзү; язуда орфография һәм пунктуациянең төп кагыйдәләрен саклау	Текстка якын язма сөйләм төзү	03.04	
79	**СҮ.Сөйләмдә күп иярченле кушма җөмләләрне куллануга контроль изложение язу**	Сөйләм үстерү	Телдән һәм язма сөйләмдә үз фикереңне иркен рәвештә дөрес итеп, темага туры китереп, эзлекле һәм бәйләнешле итеп белдерү	План нигезендә изложение язу, төзегән текстның дөреслеген тикшерү, андагы грамматик һәм сөйләм хаталарын табып төзәтү	Изложение	06.04	
80	**СҮ. Изложениегә күмәк анализ ясау**	Ныгыту	Үз сөйләмеңнең, төзегән текстларныың дөреслеген тикшерү, андагы грамматик һәм сөйләм хаталарын табып төзәтү	Хаталар өстендә эшләү, бирелгән кагыйдәләргә мисаллар табу, дәлилләү	Хаталар өстендә эш	09.04	
81	Катнаш кушма җөмләләр турында төшенчә бирү. Катнаш кушма җөмлә компонентларын үзара бәйләүче чаралар, тыныш билгеләре.	Яңа белем-күнекмәләр бирү	Гади җөмләләрне үзара тезү юлы белән дә, ияртү юлы белән дә бәйләнгән катлаулы төзелмәләрнең катнаш кушма җөмлә дип аталулары. Катнаш кушма җөмләләрдә тыныш билгеләре.	Катнаш кушма җөмләләр турында төшенчә белү, аларны танып белү. Катнаш кушма җөмлә компонентларын үзара бәйләүче чараларны табу, гади җөмләләр арасында тыныш билгеләрен кую	Күнегүләр эшләү, схемаларын төзү	10.04	
82	Катнаш кушма җөмләләр буенча күнегүләр эшләү.Схемаларда күрсәтү күнекмәләрен ныгыту.	Ныгыту	Катнаш кушма җөмләләргә синтаксик анализ ясау, катнаш кушма җөмләләрне схемаларда	Катнаш кушма җөмләләрдә гади җөмләләрне аеру,	Практик күнегүләр, телдән	13.04	

			күрсәтү.	бәйләүче чараларны күрсәтү, схемада күрсәтү	җаваплар, контроль күнегү		
83	Тезем. Теземнәрне дөрес интонация белән уку, тыныш билгеләрен куярга өйрәнү	Яңа белем-күнекмәләр бирү	Тиңдәш кисәкләре яки тиңдәш җөмләләре күп булу аркасында бик нык җәенкеләндерелгән гади яки кушма җөмләләрнең тезем дип аталулары.	Теземдә гади җөмләләрне аеру, бәйләүче чараларны күрсәтү, схемада күрсәтү. ТЕземгә мисаллар табу, тыныш билгеләрен кую, санау һәм йомгаклау өлешләрен аеру	Практик күнегүләр, телдән җаваплар, контроль күнегү	16.04	
84	Катлаулы төзелмәләрне гомумиләштереп кабатлау, схемаларда күрсәтү, синтаксик анализ ясау	Ныгыту	Катлаулы төзелмәләрне гомумиләштереп кабатлауга төрле төр күнегүләр эшләү, схемаларда күрсәтү, синтаксик анализ ясау	Текст белән эш, текст эчендә катнаш кушма җөмләләрне аера белү һәм аларның бәйләүче чаралары буенча төрләрен аеру, схемаларын төзү	Практик күнегүләр, контроль күнегү	17.04	
85	**СҮ. Катлаулы төзелмәләрне өйрәнүгә грамматик диктант**	Сөйләм үстерү	Язуда орфография һәм пунктуациянең төп кагыйдәләрен саклау	Дәрестә алган белемнәрне кулланып, грамоталы һәм чиста язу күнекмәсен камилләштерү.	Диктант, грамматик бирем	20.04	
	Җөмләнең мәгънәсе һәм төзелеше, интонация, тыныш билгеләре - 6						
86	Җөмләнең мәгънәсе һәм төзелеше, интонация, тыныш билгеләре	Яңа белем-күнекмәләр бирү	Җөмлә белдерә торган эчтәлекнең аның төзелешенә бәйле булуы. Эчтәлек белдерүдә сүзләр, сүзләрне үзара бәйләүче чаралар белән бергә бергә аларның әйтелү ысулларының да (интонация) катнашуы. Интонациянең язуда тыныш билгеләре аша белдерелеүе. Тыныш	Җөмлә белдерә торган эчтәлекнең аның төзелешенә бәйле булуын һәм эчтәлек белдерүдә сүзләр, сүзләрне үзара бәйләүче чаралар белән бергә бергә	ДӘреслек белән эш, кагыйдәләрне белү, телдән җаваплар	23.04	

			билгеләрен куярга өйрәтә торган фәннең пунктуация дип аталуы. Татар телендә тыныш билгеләре.	интонациянең дә катнашуын белү			
87	Нокта, сорау, өндәү билгеләре кую очраклары	Катнаш	Нокта, сорау, өндәү билгеләренең куелышы (7 нче сыйныф материалы буенча искә төшерү)	Нокта, сорау, өндәү билгеләренең кую очракларын белү	Тыныш билгеләрен куюга телдән һәм язмача күнегүләр	24.04	
88	Күп нокталар, куштырнаклар кую очраклары	Катнаш	Күп нокталарның цитаталарда төшереп калдырылган сүзләр яки җөмләләр урынына, төрле сәбәпләр аркасында сөйләмнең әйтелеп бетмәвен күрсәтү өчен куелуы. Куштырнакларның диалог формасында язылмаган туры сөйләмне; китап, газета, журнал һәм төрле оешма, предприятие исемнәрен; гадәти мәгънәсеннән башкарак мәгънә белдергән сүзләрне аеру өчен кулланылуы. Предприятие яки оешма исемнәреннән соң исемендәге сүзе килсә, куштырнакларның куелмавы.	Күп нокталар, куштырнаклар кую очракларын белү	Тыныш билгеләрен куюга телдән һәм язмача күнегүләр	27.04	
89	Өтер, нокталы өтер куела торган очраклар		Өтернең кыскарак паузаны белдерүе һәм куелу очраклары. Нокталы өтернең үз эчендә өтер белән аерыла торган кисәкләре булган зуррак синтаксик берәмлекләр арасына куелуы.	Өтер, нокталы өтер куела торган очракларын белү	Тыныш билгеләрен куюга телдән һәм язмача күнегүләр	30.04	
90	Ике нокта, җәя һәм сызык куела торган очраклар.	Катнаш	Ике ноктаның зуррак паузаны белдерүе, әлеге паузаның күтәрү паузасы дип аталуы һәм ике нокта куела торган очраклар. Сызык куела торган очраклар, аеруча ия белән хәбәр арасында	Ике нокта, җәя һәм сызык куела торган очракларын белү	Тыныш билгеләрен куюга телдән һәм язмача күнегүләр	04.05	

			сызык кую һәм исемне исем ачыклаган аныклагычлар арсында сызык кую очракларына игътибар итү. Җәя кую очракларын белү				
91	Практик эш. Тыныш билгеләре кую буенча күнегүләр эшләү.	Ныгыту	Тыныш билгеләре кую очракларының кагыйдәләрен практик күнегүләр аша ныгыту	Текст эчендә очраган тыныш билгеләрен куюның барлык очракларын да аңлата белү	Текст белән эш, пунктуацион анализ	07.05	
92	**СҮ. Беркетмә турында төшенчә бирү. Үрнәкләр белән танышу.**	Сөйләм үстерү	Эш кәгазьләре, аларга хас калыплар турында белемнәрен ныгыту	Үрнәк нигезендә һәм мөстәкыйль рәвештә төрле эчтәлектәге беркетмә яза белү	Беркетмә язуның әһәмияте, караламада эшләү	08.05	
93	**СҮ. Эш кәгазьләре. Беркетмә язу**	Сөйләм үстерү	Эш кәгазьләре, аларга хас калыплар турында белемнәрен ныгыту	Үрнәк нигезендә һәм мөстәкыйль рәвештә төрле эчтәлектәге беркетмә яза белү	Беркетмәнең роле, карала-мада эшләү	08.05	
	“Синтаксис һәм пунктуация» бүлеген гомумиләштереп кабатлау – 3 сәг.						
94	“Синтаксис һәм пунктуация» бүлеген гомумиләштереп кабатлау.	Ныгыту	“Синтаксис һәм пунктуация» бүлеге буенча ел дәвамында үтелгәннәрне кабатлау: кушма җөмлә төрләре, аның эчендә тыныш билгеләре. Пунктуацион анализ.	Текст белән эшләү күнекмәләре, җөмләләрнең төрләрен белү, тыныш билгеләрен куюны аңлата белү	Текст белән эш, пунктуацион анализ	11.05	
95	“Синтаксис һәм пунктуация» бүлеген гомумиләштереп кабатлау.	Кабатлау	“Синтаксис һәм пунктуация» бүлеге буенча ел дәвамында үтелгәннәрне кабатлау: катнаш кушма җөмләләр һәм тезем, алар эчендә тыныш билгеләре. Пунктуацион анализ.	Текст белән эшләү күнекмәләре, җөмләләрнең төрләрен белү, тыныш билгеләрен куюны аңлата белү	Текст белән эш, пунктуацион анализ	14.05	
96	“Синтаксис һәм пунктуация» бүлеген гомумиләштереп	Кабатлау	“Синтаксис һәм пунктуация» бүлеге буенча ел дәвамында үтелгәннәрне	Текст белән эшләү күнекмәләре,	Текст белән эш, пунктуацион	14.05	

	кабатлау.		кабатлау: катлаулы төзелмәләр һәм алар эчендә тыныш билгеләре. Пунктуацион анализ.	җөмләләрнең төрләрен белү, тыныш билгеләрен куюны аңлата белү	анализ		
97	**"Синтаксис һәм пунктуация" бүлеген өйрәнүгә контроль диктант язу.**	Белемнәрне бәяләү	Язуда орфография һәм пунктуациянең төп кагыйдәләрен саклау	Дәрестә алган белемнәрне кулланып, грамоталы һәм чиста язу күнекмәсен камилләштерү.	К/диктант, грамматик бирем	15.05	
98	**СҮ. Хаталар өстендә эш. Диктантларга анализ.**	Сөйләм үстерү	Үз сөйләмеңнең, төзегән текстларның дөреслеген тикшерү, андагы грамматик һәм сөйләм хаталарын табып төзәтү	Хаталар өстендә эшләү, бирелгән кагыйдәләргә мисаллар табу, дәлилләү	Хаталар өстендә эш	18.05	
	Ел буена үтелгәннәрне кабатлау - 5						
99	Ел буена үтелгәннәрне кабатлауга күнегүләр эшләү	Кабатлау	Туры һәм кыек сөйләм, диалог,монолог темалары буенча белемнәрне искә төшерү һәм системалаштыру	Текст белән эшләү күнекмәләре, җөмләләрнең төрләрен белү, тыныш билгеләрен куюны аңлата белү	Текст белән эш, җөмләләргә синтаксик анализ, схемалар төзү пунктуацион анализ	18..05	
100	Ел буена үтелгәннәрне кабатлауга күнегүләр эшләү	Кабатлау	Кушма җөмлә, тезмә кушма җөмлә һәм аның төрләре, иярченле кушма җөмлә һәм аның төрләре буенча белемнәрне искә төшерү һәм системалаштыру	Текст белән эшләү күнекмәләре, җөмләләрнең төрләрен белү, тыныш билгеләрен куюны аңлата белү	Текст белән эш, җөмләләргә синтаксик анализ, схема-лар төзү пунк-туацион анализ	21.05	
101	***Арадаш аттестация. Грамматик биремле контроль диктант.***	Белемнәрне бәяләү	Язуда орфография һәм пунктуациянең төп кагыйдәләрен саклау	Дәрестә алган белемнәрне кулланып, грамоталы һәм чиста язу күнекмәсен камилләштерү.	К/диктант, грамматик бирем	22.05	
102	"Тезмә кушма җөмләләр, иярченле кушма җөмләләр һәм	Ныгыту	Язма сөйләмдә үз фикереңне иркен рәвештә дөрес итеп,темага туры	Үз сөйләмеңнең, төзегән текстларның	Телдән җаваплар,	25.05	

	аларның төрләре", темаларын кабатлау. Ирекле темага сочинение язарга әзерлек, сочинениегә материал туплау.		китереп,эзлекле һәм бәйләнешле итеп белдерү,сөйләмдә үәзерге татар әдәби теленең орфоэпик, лексик һәм грамматик нормаларын үтәү, язуда орфография һәм пунктуациянең төп кагыйдәләрен саклау	дөреслеген тикшерү, андагы грамматик һәм сөйләм хаталарын табып төзәтү	караламада план төзеп сочинение язу		
103	**СҮ. Ирекле темага сочинение язу.**	Катнаш	Язма сөйләмдә үз фикереңне иркен рәвештә дөрес итеп,темага туры китереп,эзлекле һәм бәйләнешле итеп белдерү,сөйләмдә үәзерге татар әдәби теленең орфоэпик, лексик һәм грамматик нормаларын үтәү, язуда орфография һәм пунктуациянең төп кагыйдәләрен саклау	Үз күзәтүләреңнән чыгып, язма сөйләм төзү төрле чыганаклардан кирәкле мәгълүматны таба белү.	Ирекле темага сочинение	28.05	
104	"Катлаулы төзелмәләр һәм аларның төрләре" темасын кабатлау. Өйрәнгәннәргә йомгак. Күнегүләр эшләү.	Кабатлау	Катлаулы төзелмәләр һәм аларның төрләре буенча белемнәрне искә төшерү һәм системалаштыру буенча белемнәрне искә төшерү һәм системалаштыру	Практик күнегүләрдә белемнәрне куллана белү	Күнегүләр эшләү җөмлә-ләргә синтак-сик анализ, схемалар төзү	29.05	
105	Ел буена үтелгәннәрне кабатлауга күнегүләр эшләү	Кабатлау	Тыныш билгеләрен кую кагыйдәләрен кабатлау	Практик күнегүләрдә белемнәрне куллана белү	Телдән җавап-лар, күнегүләр эшләү	29.05	

Әдәбият

1. Мәгълүмат һәм белем бирү чыганаклары

1. “Мәгариф турында” Россия Федерациясенең Законы (“Закон об образовании” Закон Российской Федерации)
2. “Мәгариф турында” Татарстан Республикасы Законы (6,7,10,32 статья).
3. ТР Мәгариф һәм фән министрлыгының “Федераль дәүләт белем стандартлары нигезендә мәктәпләрдә татар телен һәм әдәбиятын укыту турында”гы №12138/13 хаты (07.09.2013), шул хатка әдәбият фәнен укыту буенча №12192/13 (09.09.2013) аңлатмасы;
4. “Татар телендә гомуми төп һәм урта белем бирү мәктәпләре өчен ана теленнән программа” (5-9 нчы сыйныфлар) Төзүче авторлар: Г.Р.Галиуллина, М.М.Шәкүрова, Казан, “Мәгариф” нәшрияты, 2013 ел.
5. Харисова Ч.М. Татар теле. Теория, күнегүләр, тестлар. – Казан: “Мәгариф”, 2006.
6. Максимов Н.В. Татар теленнән тестлар: Уку-укыту ярдәмлеге. – Казан: “Мәгариф”, 2008.
7. Бердәм руспублика имтиханына әзерләнү өчен ярдәмлек. Татар теле. – Казан: РИЦ “Школа”, 2008.
8. Татар теле. Бердәм республика имтиханына шзерлек өчен кулланма. – Казан: РИЦ “Школа”, 2007.
9. Абдрәхимова Я.Х. Татар теленнән бәйләнешле сөйләм үстерү дәресләре. 8-11 сыйныфлар. – Казан: “Мәгариф”, 2005.
10. 5-11 нче сыйныфлар өчен диктантлар җыентыгы. - Казан: “Мәгариф”, 2001.
11. Сафиуллина Ф.С., Ибраһимов С.М. Синтаксистан күнегүләр җыентыгы. - Казан: 1982.
12.Галиуллина Г.Р. Татар теле. Лексикология. - Казан: “Мәгариф”, 2007.
13.Хисамова Ф.М. Татар теле морфологиясе. - Казан: “Мәгариф”, 2006.
14.Сафиуллина Ф.С., Зәкиев М.З. Хәзерге татар әдәби теле. - Казан: “Мәгариф”, 2002
15. Татар теленнән диктантлар һәм изложениеләр җыентыгы. 5-11 класслар - Казан: “Мәгариф”, 1998.
16. Харисов Ф.Ф., Харисова Ч.М. Татар теленнән күнегүләр җыентыгы һәм тестлар. – Казан: “Яңалиф”, 2006.
17.Максимов Н.В. Бердәм Республика имтиханы. Татар теленнән зачёт үткәрү өчен биремнәр. - Казан, 2007.
18.Татар телендә тыныш билгеләре. - Казан: “Мәгариф”,1995.
19.Мәктәптә татар телен укыту методикасы. – Казан: Мәгариф, 2004.
20.Вәлиева Ф.С.Саттаров Г.Ф. Урта мәктәп һәм гимназияләрдә татар телен укыту методикасы. – Казан: “Раннур”, 2000.
21. Шәмсетдинова Р.Р. Татра теле: Күнегүләр. Анализ үрнәкләре. Тестлар. – Казан: Татарстан китап нәшрияты, 2005.

Тикшерү өчен: Әдәбият дәресләрендә бәйләнешле сөйләм үстерү/Абдрәхимова Я.Х. Татар урта гомуми белем бирү мәктәбендә эшләү че укытучылар өчен кулланма / Казан. «Мәгариф », 2007 ел

5-11 сыйныфлар өчен диктантлар җыентыгы. Татар урта гомуми белем бирү мәктәбендә эшләү че укытучылар өчен кулланма / Казан. «Мәгариф», 2001 ел

Татар теленнән бәйләнешле сөйләм үстерү/Абдрәхимова Я.Х. Татар урта гомуми белем бирү мәктәбендә эшләү че укытучылар өчен кулланма / Казан. «Мәгариф », 2007 ел.

2. Укыту-методик комплекс: “Татар урта гомуми белем бирү мәктәбенең 8 нче сыйныфы өчен татар теле дәреслеге”

УМК	Укытучы өчен методик әдәбият	Укучылар өчен әдәбият
- **Программа:** Татар мәктәбендә укучы татар балаларына ана телен һәм әдәбиятын укыту программасы. (5-9 сыйныфлар) К.: “Мәгариф” н-ты, 2013. ТР Мәгариф һәм фән министрлыгының “Федераль дәүләт белем стандартлары нигезендә мәктәпләрдә татар телен һәм әдәбиятын укыту турында”гы №12138/13 хаты (07.09.2013), шул хатка әдәбият фәнен укыту буенча №12192/13 (09.09.2013) аңлатмасы; - **Дәреслек:** М.З.Зәкиев ““Татар урта гомуми белем бирү мәктәбенең 8 нче сыйныфы өчен татар теле дәреслеге” (Казан, “Мәгариф” нәшрияты, 2007 нче ел) кулланыла. - Диктантлар җыентыгы (төрле авторлар) - Изложениеләр җыентыгы (төрле авторлар) - Н.В. Максимов.Татар теленнән тестлар,Казан, 2006	1. Вәлиева Ф.С., Саттаров Г.Ф. Урта мәктәп һәм гимназияләрдә татар телен укыту методикасы, К..: Раннур н-ты, 2000 ел. 2. Зәкиев М.З. Татар синтаксисы. К.: “Мәгариф” нәшрияты, 2005. 3. Хисамова Ф.М. Татар теле морфологиясе. К.: “Мәгариф” нәшрияты, 2006. 4. Галлямов Ф.Г. Татар теле дәресләрендә синтаксик һәм пунктуацион анализ. Алабуга, 1996. 5. Гыймадиева Н., Нуруллина Р.Татар теленнән кагыйдәләр җыентыгы. К.: “Мәгариф”, 2007. 6. Максимов В.Н. Урта мәктәптә татар теле укыту. Фонетика. Морфология.К.: “Мәгариф” н-ты, 2004. 7. Максимов В.Н. Татар теленнән кулланма (синтаксис). Өченче китап. К.: “Мәгариф” н-ты, 2003. 8. Максимов В.Н. Урта мәктәптә татар теле укыту. Кушма җөмлә синтаксисы. К.: “Мәгариф” н-ты, 2004. 9. Нигъматуллин М., Грамматик анализ. Алабуга, 2000. 10. Лингвистик анализ үрнәкләре. 11. Татар телендә тыныш билгеләре. 12. «Фән һәм мәктәп», «Мәгариф» журналлары, “Мәгърифәт”, “Ачык дәрес” газеталары	1. Лингвистик анализ үрнәкләре. 2. Татар телендә тыныш билгеләре. 3. Н.В. Максимов.Татар теленнән тестлар 4. Гыймадиева Н., Нуруллина Р.Татар теленнән кагыйдәләр җыентыгы. К.: “Мәгариф”, 2007. 5. Орфографик, орфоэпик һәм башка төр сүзлекләр

Укытуны матди-техник һәм мәгълүмати яктан тәэмин итү

Татар телендә гомуми төп һәм урта белем бирү мәктәпләрендә ана теле предметын укытуның матди-техник һәм мәгълүмати нигезенә түбәндәгеләр кирә:

- белем һәм тәрбия бирү өчен барлык шартлар да тудырылган, санитария һәм янгыннан саклану нормаларына туры килгән татар теле кабинеты;
- ана теле предметын өйрәнү өчен җитәрлек күләмдә дәреслекләр һәм өстәмә методик ярдәмлекләр белән тәэмин ителгән китапханә;
- электрон китапханә, башка электрон ресурслар, татарча сайтлардан куллану мөмкинлеге булган компьютер классы;
- электрон һәм басма күрсәтмә әсбаплар, дәреслекләр;
- мультимедиа укыту программалары;
- компьютер программалары;
- укучыларының белемнәрен тикшерү текстлары, тестлар;
- төрле типтагы сүзлекләр, энциклопедияләр;
- белешмә материаллар;
- балалар өчен чыгарылган газета һәм журналлар;

Укыту җиһазлары:	**Электрон ресурслар һәм әдәбият**	**Интернет-ресурслар:**
1.Басма материаллар, матбугат материаллары 2.Тарату тестлары 3. Сүзлекләр 4.матур әдәбият әсәрләре 5.Тематик папкаларда тупланган материаллар 6.Методик әдәбият 7.Язучылар иҗаты буенча материаллар	• Мультимедияле презентацияләр; • ноутбук • тема буенча текстлар һәм өстәмә материал • интерактив биремнәр • тест материаллары • CD-дисклар;	http://gabdullatukay.ru/ http://mojahit.narod.ru/ http://gibrahimov.ucoz.ru/ http://alish.ru/ http://gzalilova.narod.ru/adabiyat_deftere/5kl.html